

Хмельницький національний університет
Факультет економіки і управління
Кафедра фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Фінансові аспекти управління безпечним розвитком територіальних громад за матеріалами управління фінансів виконавчого комітету Старосинявської селищної ради Хмельницького району Хмельницької області

Рівень вищої освіти магістр

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
Шифр і назва спеціальності

Освітня програма «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
Назва

КВРФБС. 023203.01.06.00

Виконав: студент II курсу, група ФБСм-23-1

Вячеслав РУДЕНКО
Ім'я ПРІЗВИЩЕ

Керівник: канд. техн. наук, доцент

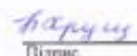
Ірина ФОРКУН
Ім'я ПРІЗВИЩЕ

Нормоконтролер

Ірина ДОВЕНКО
Ім'я ПРІЗВИЩЕ

До захисту допускаю:
Завідувач кафедри ФБСС
д-р. екон. наук, професор

Ніла ХРУЩ
Ім'я ПРІЗВИЩЕ

19 12 2024 р.

Хмельницький 2024

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки і управління

Кафедра фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Освітня програма «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Освітній рівень магістр

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри ФБСС

Ніла ХРУЩ

2 09 2024 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Руденку Вячеславу Степановичу

1 Тема роботи: Фінансові аспекти управління безпечним розвитком територіальних громад за матеріалами управління фінансів виконавчого комітету Старосинявської селищної ради Хмельницького району Хмельницької області

керівник роботи: Ірина ФОРКУН, канд. техн. наук, доцент

Затверджено наказом ректора університету від 26.08.2024 р. № 60 (додаток № 18)

2. Строк подання студентом роботи на кафедру з 12.12.2024 року.

3 Вихідні дані до роботи:

- законодавчі та нормативні акти;
- спеціальна методична та наукова література (вітчизняні та зарубіжні видання);
- періодичні видання за темою дослідження;
- фінансова звітність управління фінансів виконавчого комітету Старосинявської селищної ради Хмельницького району Хмельницької області.

4 Зміст роботи (перелік питань, що їх належить розробити)

1 Теоретичні основи управління фінансовою складовою безпечного розвитку територіальних громад

2 Формування аналітичного підґрунтя управління фінансовою складовою безпечного розвитку територіальних громад

3 Стратегічні орієнтири та напрями вдосконалення механізму управління фінансовою складовою безпечного розвитку Старосинявської територіальної громади

5 Перелік графічного матеріалу:

1. Повноваження територіальної громади
2. Функціональна складова територіальних громад
3. Складові елементи фінансової безпеки територіальних громад
4. Модель «територіальної громад нашої мрії»
5. Стратегічні орієнтири політики фінансової безпеки ТГ
6. Індикатори бюджетної безпеки територіальних громад
7. Показники балансу місцевих бюджетів України в 2021-2023 роках
8. Склад, структура та динаміка доходів місцевих бюджетів України за 2021-2023 роки
9. Частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України в 2021-2023 роках
10. Склад, структура та динаміка видатків місцевих бюджетів України в 2021-2023 роках (за функціями)
11. Структура за рівнями спроможності ТГ України в 2023 р.

12. Динаміка показників бюджету Старосинявської ТГ в 2021-2023 роках
13. Динаміка показників загального та спеціального фондів бюджету Старосинявської ТГ в 2021-2023 роках
14. Склад, структура, динаміка доходів бюджету Старосинявської ТГ в 2021-2023 роках (із врахуванням міжбюджетних трансфертів)
15. Склад, структура, динаміка видатків бюджету Старосинявської ТГ в 2021-2023 роках (із врахуванням міжбюджетних трансфертів)
16. Склад, структура, динаміка видатків бюджету Старосинявської ТГ в 2021-2023 роках (із врахуванням міжбюджетних трансфертів)
17. Динаміка індикаторів бюджетної безпеки Старосинявської ТГ в 2021- 2023 роках
18. Матриця SWOT-аналізу Старосинявської ТГ
19. Стратегічні напрями та операційні цілі розвитку Старосинявської ТГ
20. Механізм забезпечення фінансової безпеки територіальної громади

6 Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7 Дата видачі завдання: 02 вересня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів (розділів) кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір теми та узгодження плану кваліфікаційної роботи	протягом червня	<i>Виконано</i>
2	Визначення об'єкта і предмета дослідження, постановка мети і завдань відповідно до теми	до 15.09.24	<i>Виконано</i>
3	Збір, обробка статистичних матеріалів, фінансової звітності	до 01.10.24	<i>Виконано</i>
4	Аналіз та систематизація інформаційних джерел по темі дослідження	до 15.10.24	<i>Виконано</i>
5	Написання текстової частини кваліфікаційної роботи та оформлення роботи	до 05.12.24	<i>Виконано</i>
6	Підготовка ілюстративних матеріалів	до 10.12.24	<i>Виконано</i>
7	Попередній захист	з 12.12.24	<i>Виконано</i>
8	Захист кваліфікаційної роботи (згідно графіка)	з 20.12.24	<i>Виконано</i>

Здобувач

Підпис

Вячеслав РУДЕНКО
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник роботи

Підпис

Ірина ФОРКУН
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Реферат кваліфікаційної роботи здобувача Руденка Вячеслава Степановича

На тему: Фінансові аспекти управління безпечним розвитком територіальних громад за матеріалами управління фінансів виконавчого комітету Старосинявської селищної ради Хмельницького району Хмельницької області

Актуальність теми: Сучасний стан фінансово-економічного розвитку на рівні територіальних громад є важливим фундаментом реалізації стратегічних завдань та забезпечення їх безпеки, яка складає загалом безпеку для всієї держави. Економічна нестабільність в Україні і пов'язані з цим низькі темпи активного інвестування в розвиток підприємництва, низький рівень доходів населення – це ті базові фактори, що ускладнюють реалізацію інфраструктурних та соціальних проєктів на тлі російсько-української війни. Негативна демографічна ситуація, різниця в рівнях розвитку та доступу до ресурсів між різними територіальними громадами призводить до соціальної нерівності, що може спричинити конфлікти та зростання соціальної напруги. Саме тому проблематика фінансових аспектів управління безпечним розвитком територіальних громад в умовах сучасних викликів та ризиків війни є значимою і актуальною для дослідження.

Метою кваліфікаційної роботи є окреслення фінансових аспектів управління безпечним розвитком територіальних громад в контексті визначення стратегії розвитку та механізму її реалізації.

Об'єктом дослідження є процеси управління фінансовою складовою безпечного розвитку територіальних громад.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та прикладних аспектів управління фінансовою складовою безпечного розвитку. Для вирішення поставлених в роботі завдань використані такі методи та прийоми: абстрактно-логічний, монографічний, аналізу та синтезу, графічний, порівняння, узагальнення тощо.

Інформаційною базою дослідження стали праці вітчизняних та зарубіжних вчених, чинні нормативно-правові та законодавчі акти, методичні рекомендації, аналітичні огляди і звітно-статистичні дані Міністерства фінансів України та управління фінансів виконавчого комітету Старосинявської селищної ради за 2021-2023 р.р., інформація мережі Internet, а також результати власних досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних положень та розробці практичних рекомендацій щодо напрямів вдосконалення управління фінансовою складовою безпечного розвитку територіальних громад в контексті визначення стратегії розвитку та механізму її реалізації:

дістали подальшого розвитку:

- функціональна складова сучасного стану розвитку територіальних громад яку запропоновано розділяти за системою цілей (політичні, фінансово-економічні, соціально-культурні, демографічні, безпекові) і завданнями публічного управління;

- стратегічні орієнтири політики фінансової безпеки ТГ, які відповідають передовим світовим практикам, дозволяють оцінити фінансову спроможність, автономію та реальний стан захищеності громади від внутрішніх і зовнішніх викликів та ризиків, прийняти управлінські рішення щодо формування достатнього обсягу фінансових ресурсів для належного виконання функцій ОМС на рівні громади;

- механізм управління фінансовою складовою безпечного розвитку територіальної громади, який системно поєднує принципи, методи, інструменти, важелі та інформаційно-аналітичне забезпечення як складові, що спроможні мінімізувати загрози і ризики в умовах цифровізації економіки та війни, забезпечити функціонування ТГ та подальші їх відновлення та розвиток в повоєнний період.

Практичне значення отриманих в кваліфікаційній роботі результатів полягає в обґрунтуванні наукових підходів та окресленні практичних рекомендацій, які направлені на вирішення проблем управління фінансовою складовою безпечного розвитку територіальних громад.

Апробація результатів. Теоретичні положення і практичні результати дослідження публічно обговорювались та апробовані на науково-практичних конференціях: IV Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених «Розвиток інноваційного фінансового управління суб'єктами економіки в умовах реалізації євроінтеграційної стратегії України» (16 листопада 2023 р., м.Хмельницький, Україна), Міжнародна конференція «Х Українсько-польські наукові діалоги» (11 – 15 червня 2024 р., м.Бигдош, Польща).

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи магістра. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг магістерської роботи складає 72 сторінки, що містять 13 таблиць та 13 рисунків. Список використаних джерел нараховує 52 найменування.

ABSTRACT

Rudenko Vyacheslav Stepanovych

Full Name

Financial Aspects of Managing the Safe Development of Territorial Communities based on the materials of the Finance Department of the Executive Committee subordinate to Starosyniava village council, Khmelnytskyi district, Khmelnytskyi region

Topic

Relevance of the topic. The current state of financial and economic development at the level of territorial communities is an essential foundation for implementing strategic objectives and ensuring their security, which generally constitutes security for the entire state. Economic instability in Ukraine and the associated low rates of active investment in the development of entrepreneurship and low incomes of the population are the essential factors that complicate the implementation of infrastructure and social projects against the backdrop of the Russian-Ukrainian war. The negative demographic situation and the difference in levels of development and access to resources between different territorial communities lead to social inequality, which can cause conflicts and increase social tension. That is why the financial aspects of managing the safe development of territorial communities in the context of modern challenges and war risks are significant and relevant for research.

The qualification work aims to outline the financial aspects of managing the safe development of territorial communities in the context of determining the development strategy and the mechanism for its implementation.

To achieve the goal of the qualification work, we have defined the following tasks:

- to investigate the economic essence, principles, and components of managing the safe development of territorial communities;
- to determine the conceptual principles and policy of managing the financial component of the safe development of territorial communities;
- to analyze the state and management of the financial component of the safe development of territorial communities of Ukraine in 2021-2023;
- to give a general characteristic and assess the financial support for the development of the Starosyniavska territorial community in 2021-2023;
- to determine strategic guidelines and directions for improving the mechanism of financial management for the safe development of the Starosyniavska territorial community.

The object of the study is the processes of managing the financial component of the safe development of territorial communities.

The subject of the study is a set of theoretical, methodological and applied aspects of managing the financial component of safe development. The following methods and techniques were used to solve the tasks set in the work: abstract-logical, monographic, analysis and synthesis, graphic, comparison, generalization, etc.

Keywords: territorial community, safe development, management, financial capacity

Зміст

	С.
Вступ	6
1 Теоретичні основи управління фінансовою складовою безпечного розвитку територіальних громад	10
1.1 Економічна сутність, принципи, складові управління безпечним розвитком територіальних громад	10
1.2 Концептуальні засади та політика управління фінансовою складовою безпечного розвитку територіальних громад	20
2 Формування аналітичного підґрунтя управління фінансовою складовою безпечного розвитку територіальних громад	29
2.1 Аналіз стану та управління фінансовою складовою безпечного розвитку територіальних громад України в 2021-2023 р.р.	29
2.2 Загальна характеристика та оцінка фінансового забезпечення розвитку Старосинявської територіальної громади в 2021-2023 р.р.	39
3 Стратегічні орієнтири та напрями вдосконалення механізму управління фінансовою складовою безпечного розвитку Старосинявської територіальної громади	51
Висновки	63
Список використаних джерел	66
Додатки	73

Вступ

Сучасна Україна перебуває на етапі реалізації реформи місцевого самоврядування й розвитку територіальних громад (ТГ), які відбуваються з урахуванням умов воєнного часу і наслідків війни, викликані повномасштабним вторгненням росії. Незважаючи на здійснені значні кроки з впровадження децентралізації та реформування місцевого самоврядування, проблеми фінансового забезпечення безпечного розвитку територіальних громад залишаються актуальними та складними. Сучасний стан фінансово-економічного розвитку на рівні територіальних громад є важливим фундаментом реалізації стратегічних завдань та забезпечення їх безпеки, яка складає загалом безпеку для всієї держави. Економічна нестабільність в Україні і пов'язані з цим низькі темпи активного інвестування в розвиток підприємництва, низький рівень доходів населення – це ті базові фактори, що ускладнюють реалізацію інфраструктурних та соціальних проектів на тлі російсько-української війни. Негативна демографічна ситуація в окремих ТГ, що пов'язана зі зниженням рівня народжуваності та міграційним відтоком населення молодого віку, ставлять під загрозу стабільність в таких громадах, забезпечення безпечного розвитку та соціальний потенціал. «Різниця в рівнях розвитку та доступу до ресурсів між різними територіальними громадами призводить до соціальної нерівності, що може спричинити конфлікти та зростання соціальної напруги» [18]. Саме тому проблематика фінансових аспектів управління безпечним розвитком територіальних громад в умовах сучасних викликів та ризиків війни є значимою і актуальною для дослідження.

Аналіз публікації вітчизняних та зарубіжних вчених свідчить про те, що проблематика управління фінансовою складовою безпечного розвитку територіальних громад викликає наразі значний інтерес. Заслужують уваги наукові праці Бак Н. [1], Бенч Л. [3], Бондарчук Т. [5], Бугіль С. [6], Іванов Ю. [14], Марченко О. [20], Мунько А. [22], Парубець О. [26], Пронько Л. [35],

Стащук О. [40], Форкун І. [45], Фурман І. [47] та ін. Проведений аналіз наукової літератури за даною тематикою показав, що існує потреба в детальному аналізі фінансової складової управління безпечним розвитком територіальних громад в умовах викликів та ризиків війни, окреслення їх стратегічного розвитку та механізму його реалізації.

Метою кваліфікаційної роботи є окреслення фінансових аспектів управління безпечним розвитком територіальних громад в контексті визначення стратегії розвитку та механізму її реалізації.

Для досягнення мети кваліфікаційної роботи нами визначені наступні завдання:

- дослідити економічну сутність, принципи, складові управління безпечним розвитком територіальних громад;
- визначити концептуальні засади та політику управління фінансовою складовою безпечного розвитку територіальних громад;
- здійснити аналіз стану та управління фінансовою складовою безпечного розвитку територіальних громад України в 2021-2023 р.р.;
- дати загальну характеристику та здійснити оцінку фінансового забезпечення розвитку Старосинявської територіальної громади в 2021-2023 р.р.;
- визначити стратегічні орієнтири та напрями вдосконалення механізму фінансового управління безпечним розвитком Старосинявської територіальної громади.

Об'єктом дослідження є процеси управління фінансовою складовою безпечного розвитку територіальних громад.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та прикладних аспектів управління фінансовою складовою безпечного розвитку територіальних громад.

Для вирішення поставлених в роботі завдань використані такі методи та прийоми: абстрактно-логічний, монографічний, аналізу та синтезу, графічний, порівняння, узагальнення тощо.

Інформаційною базою дослідження стали праці вітчизняних та зарубіжних вчених, чинні нормативно-правові та законодавчі акти, методичні рекомендації, аналітичні огляди і звітно-статистичні дані Міністерства фінансів України та управління фінансів виконавчого комітету Старосинявської селищної ради за 2021-2023 р.р., інформація мережі Internet, а також результати власних досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних положень та розробці практичних рекомендацій щодо напрямів вдосконалення управління фінансовою складовою безпечного розвитку територіальних громад в контексті визначення стратегії розвитку та механізму її реалізації:

дістали подальшого розвитку:

- функціональна складова сучасного стану розвитку територіальних громад яку запропоновано розділяти за системою цілей (політичні, фінансово-економічні, соціально-культурні, демографічні, безпекові) і завданнями публічного управління;

- стратегічні орієнтири політики фінансової безпеки ТГ, які відповідають передовим світовим практикам, дозволяють оцінити фінансову спроможність, автономію та реальний стан захищеності громади від внутрішніх і зовнішніх викликів та ризиків, прийняти управлінські рішення щодо формування достатнього обсягу фінансових ресурсів для належного виконання функцій ОМС на рівні громади;

- механізм управління фінансовою складовою безпечного розвитку територіальної громади, який системно поєднує принципи, методи, інструменти, важелі та інформаційно-аналітичне забезпечення як складові, що спроможні мінімізувати загрози і ризики в умовах цифровізації економіки та війни, забезпечити функціонування ТГ та подальші їх відновлення та розвиток в повоєнний період.

Практичне значення отриманих в кваліфікаційній роботі результатів полягає в обґрунтуванні наукових підходів та окресленні практичних

рекомендацій, які направлені на вирішення проблем управління фінансовою складовою безпечного розвитку територіальних громад.

Апробація результатів. Теоретичні положення і практичні результати дослідження публічно обговорювались та апробовані на науково-практичних конференціях: IV Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених «Розвиток інноваційного фінансового управління суб'єктами економіки в умовах реалізації євроінтеграційної стратегії України» (16 листопада 2023 р., м.Хмельницький, Україна), Міжнародна конференція «X Українсько-польські наукові діалоги» (11 – 15 червня 2024 р., м.Бигдош, Польща).

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи магістра. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг магістерської роботи складає 72 сторінки, що містять 13 таблиць та 13 рисунків. Список використаних джерел нараховує 52 найменування.

1 Теоретичні основи управління фінансовою складовою безпечного розвитку територіальних громад

1.1 Економічна сутність, принципи, складові управління безпечним розвитком територіальних громад

Кожна країна формує власні підходи до формування систем «територіальної організації влади та публічного управління, що відбувається під впливом національних, історичних, географічних, економічних, культурних та інших особливостей» [50]. В них значна увага науковців і практиків присвячена питанням утворення та ефективного функціонування ТГ, спроможності виконання органами місцевого самоврядування (ОМС) повноважень щодо забезпечення належного рівня якості життя громадян та цілей сталого розвитку України [33].

Слід відмітити, що функціонування місцевого самоврядування в Україні перебуває в тісному взаємозв'язку з процесами розбудови демократичної держави, які базуються на кращих вітчизняних досягненнях та традиціях, враховують практику успішних світових моделей розвитку, ґрунтуються на принципах ринкової економіки, покликані сприяти «втіленню в життя принципів соціальної справедливості, гарантуючи гідний рівень життя для всіх громадян, незалежно від їх місця проживання» [51].

Сформоване в вітчизняному законодавстві трактування сутності дефініції «територіальна громада» має досить важливе значення для формування подальшої політики, стратегії їх розвитку та механізму реалізації даної стратегії. В Україні ТГ виступає основою місцевого самоврядування, його первинним суб'єктом, тобто населення, яке мешкає на певній території, внаслідок природного розселення, має право вирішувати інтереси місцевого рівня. Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні»

«територіальна громада - жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр» [31].

У ст. 140 Конституції України «місцеве самоврядування є правом територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста - самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України» [19]. Повноваження територіальної громади визначені ст. 143 Конституції України [19]) і зображені на рисунку 1.1.

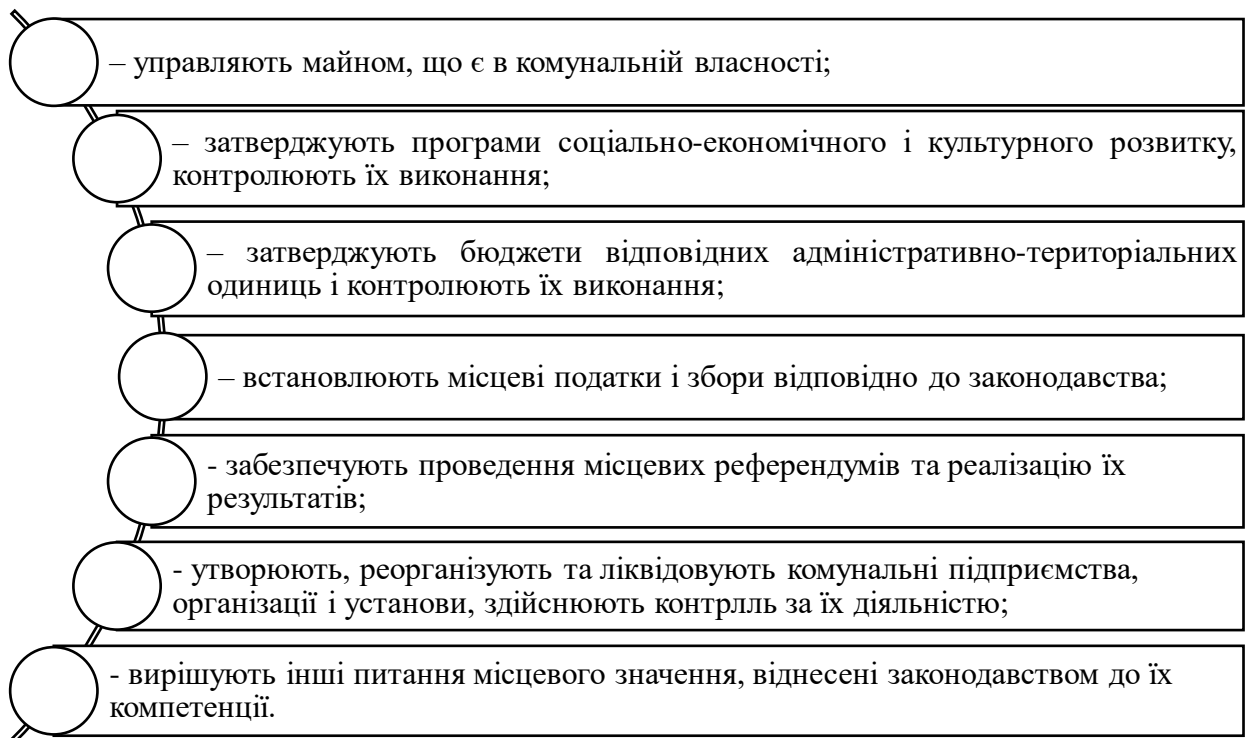

Рисунок 1.1 – Повноваження територіальної громади

Джерело: складено за матеріалами [19]

Базовим чинником впливу на діяльність ТГ є закріплені чи делеговані функції, які визначають основні напрями і види публічної діяльності, що сприяють забезпеченню ефективного вирішення питань місцевого значення на даній території.

Функціональну складову територіальних громад пропонується розділяти за цілями і завданнями публічного управління (рисунок 1.2.)

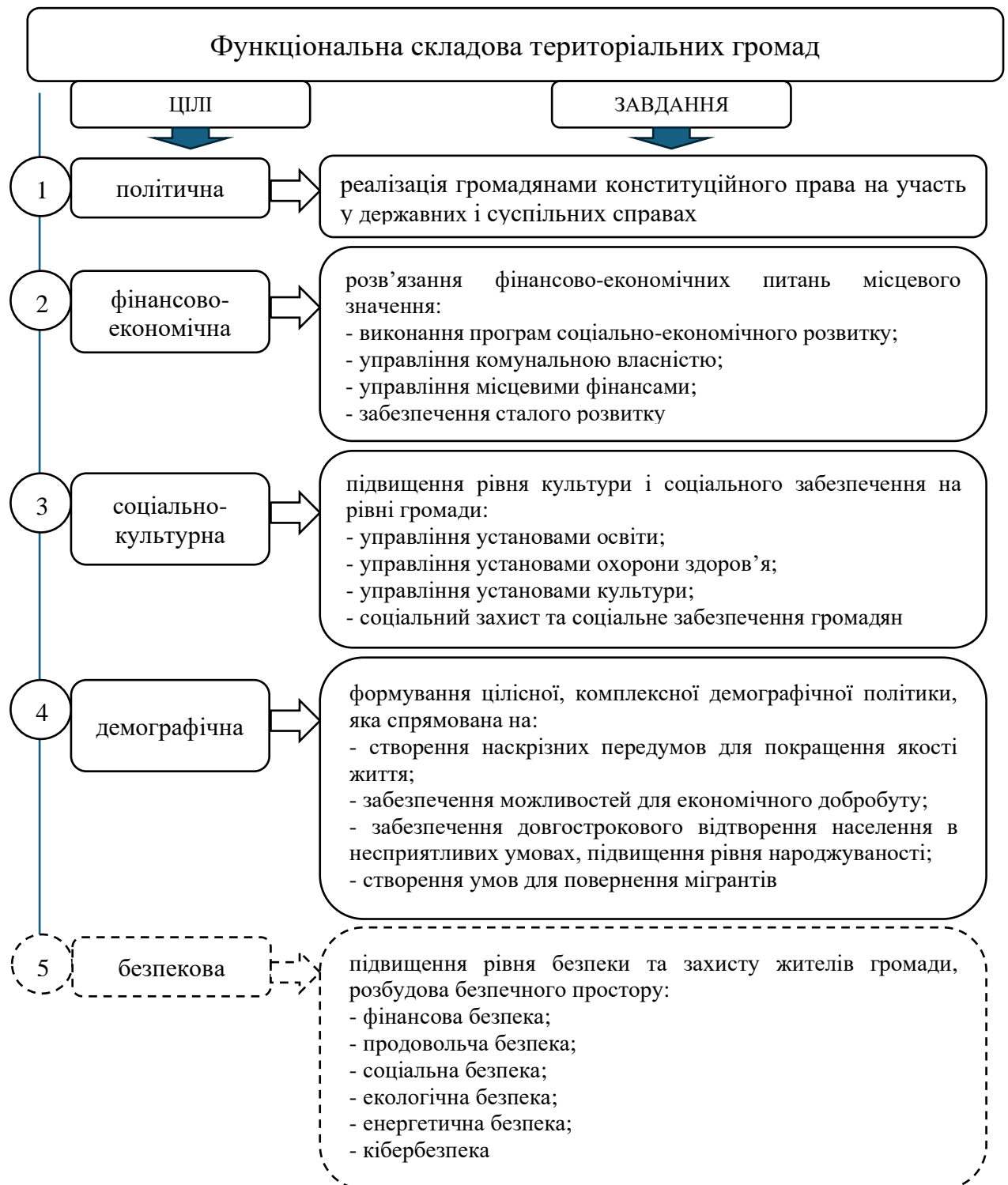

Рисунок 1.2 – Функціональна складова територіальних громад

Джерело: доповнено авторами з врахуванням [15, 17, 18, 50]

Функціональна складова сучасного стану розвитку територіальних громад України визначається системою цілей, серед яких в науковій літературі виділяють політичні, фінансово-економічні, соціально-культурні, демографічні їх аспекти. Враховуючи обставини, в яких наразі перебувають громадяни України через агресію росії, ми вважаємо за доцільне окремою ціллю виділити безпекову, оскільки забезпечення громадської безпеки, розбудова безпечного простору, посилення взаємодії правоохоронних органів та громади на засадах партнерства наразі є досить актуальними. Серед безпекових складових одне із основних позицій займає фінансова безпека територіальної громади.

Сучасна система управління публічними фінансами має базуватися на сукупності принципів та критеріїв оцінки публічного управління. Існуючі Європейські стандарти належного адміністрування у сфері публічного управління сформульовані в документі SIGMA «Принципи державного управління» [52], в якому міститься розділ «Управління суспільними фінансами». На основі узагальнених підходів та враховуючи вітчизняні особливості, доцільно виокремити такі принципи управління публічними фінансами, які є актуальними для організації фінансів територіальних громад України, а саме: плановості, об'єктивності, єдності, прозорості, контрольованості, ефективності, правової впорядкованості, звітності, послідовності управління фінансами, збалансованого поєднання централізації та децентралізації управління фінансами, демократичності (рисунок 1.3).

Принцип плановості передбачає, що управління повинне ґрунтуватися на розробці середньострокових бюджетних планів, що охоплюють усі сфери та рівні публічних фінансів і розраховуються на мінімальний період, який складає три роки.

Принцип об'єктивності передбачає необхідність врахування реальних можливостей економіки, врахування дії законів ринку, ґрунтується на реалістичних прогностичних показниках економічного і соціального розвитку.

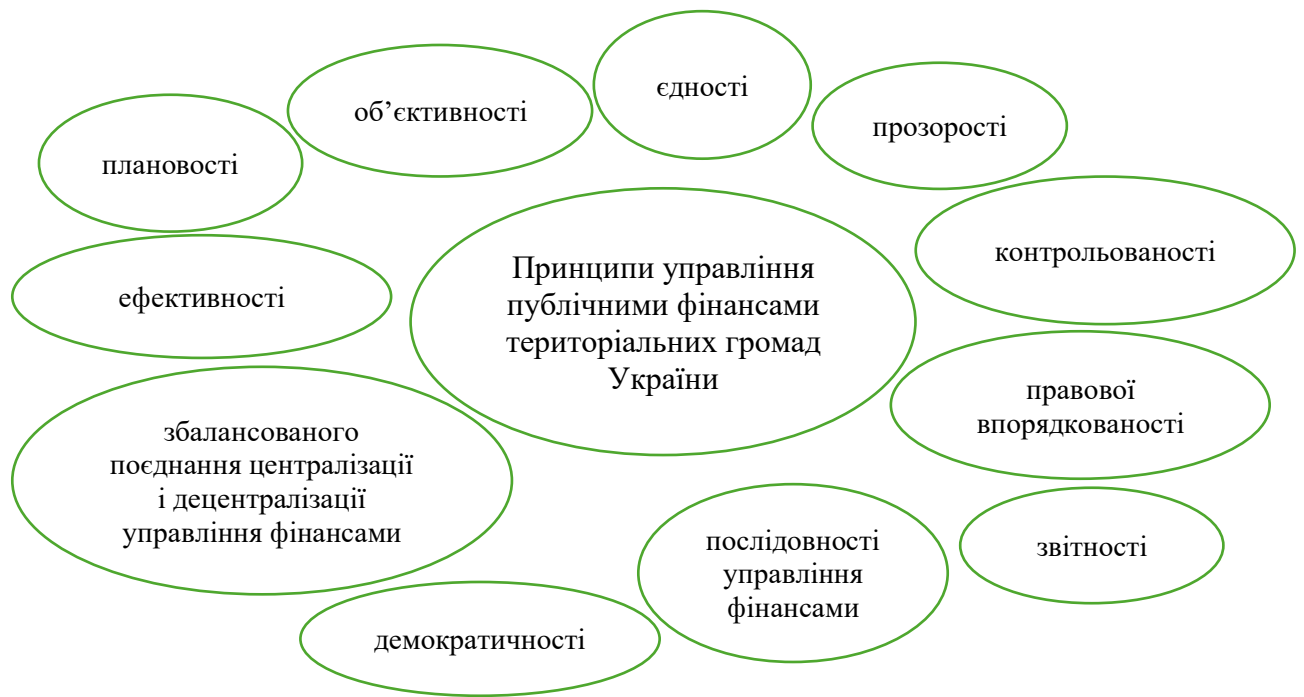

Рисунок 1.3 – Принципи управління публічними фінансами територіальних громад України

Джерело: складено за матеріалами [16, 52]

Принцип єдності передбачає, що управління публічними фінансами відбувається у рамках реалізації єдиної політики, яка «передбачає координацію цілей, завдань та підходів і реалізується за допомогою єдиної правової бази, грошової системи, правилами обліку і звітності, акумуляцією ресурсів на єдиний казначейський рахунок усіх грошових коштів отриманих із будь-якого джерела» [52].

Принцип прозорості передбачає, що деталізована інформація про всі складові публічних фінансів оприлюднюється на регулярній основі у відкритих джерелах і є доступною для суспільства, а рішення щодо них приймаються за прозорою процедурою, передбачають проведення громадських слухань із залученням структур громадянського суспільства.

Принцип контрольованості передбачає проведення контрольних заходів на усіх стадіях та етапах управлінського процесу за всіх напрямках руху публічних коштів, і включає як внутрішній контроль і зовнішній аудит.

Принцип ефективності передбачає досягнення максимального результату за умов обмеження фінансових ресурсів.

Принцип правової впорядкованості передбачає, що управління публічними фінансами знаходиться в правових рамках дії вітчизняного законодавства, гарантує захист інтересів усіх учасників фінансових відносин.

Принцип звітності передбачає підготовку деталізованих звітів із оцінкою ефективності діяльності, які обговорюються, затверджуються й оприлюднюються на усіх рівнях управління публічними фінансами за усіма напрямками витрачання коштів.

Принцип послідовності управління публічними фінансами передбачає «дотримання спадковості та стабільності, уникнення різких кардинальних змін у векторах та пріоритетах фінансової політики незалежно від зміни політичної кон'юнктури» [52].

Принцип збалансованого поєднання централізації та децентралізації управління публічними фінансами передбачає врахування переваг та недоліків, які має централізоване і децентралізоване рішення, яке приймається і реалізується із максимально можливим застосуванням принципу субсидіарності.

Принцип демократичності передбачає застосування спеціальної процедури прийняття рішень у сфері публічних фінансів, яка включає розподіл повноважень між представницькими інститутами, які здійснюють реалізацію публічного управління виконавчими структурами, що втілюють відповідні рішення та незалежною судовою системою, яка виступає у якості арбітра.

Територіальні громади відіграють визначальну роль в економічному розвитку країни і є базовими елементами національної економіки. «Вони становлять основу для реалізації місцевих ініціатив, залучення інвестицій, розвитку підприємництва та створення нових робочих місць» [34].

Розвиток трактується як процес, що забезпечує стабільне функціонування та адаптацію будь-якого суб'єкта до мінливих умов

зовнішнього середовища. Угода про асоціацію Україна - ЄС визначає умови співробітництва між Сторонами і ставить акцент на сферу сільського господарства і розвитку сільських територій, передбачає «обмін знаннями та найкращими практиками щодо політики розвитку сільських територій» [44] з метою підвищення рівня економічного добробуту у сільських громадах.

В процесі державного фінансового забезпечення економічного зростання ТГ відіграють важливу роль й одночасно реалізують можливості та акумулюють ресурси для забезпечення ефективного розвитку місцевої економіки, зокрема:

- здійснюють локалізацію ресурсів та ініціатив – маючи наявні унікальні природні, культурні, людські ресурси використовують їх для розвитку економіки громади. Ефективне управління наявними ресурсами дозволяє забезпечувати економічне зростання і підвищувати якість життя населення;

- сприяють розвитку малого та середнього бізнесу, який є основою забезпечення соціально-економічного розвитку ТГ, створює нові робочі місця та сприяє інноваційному розвитку. «Підтримка місцевої владою підприємницької ініціативи та створення сприятливого бізнес-середовища є критично важливими для активізації економічної активності громад» [34];

- здійснюють залучення інвестицій - активна інвестиційна політика та створення сприятливого клімату для інвесторів забезпечує ТГ можливості для залучення зовнішнього фінансування в реалізацію масштабних проектів та програм розвитку;

- сприяють розвитку інфраструктури - модернізація та розвиток інфраструктури (транспорту, доріг, енергетики, зв'язку, соціальної сфери тощо) – що є необхідною умовою для підвищення привабливості ТГ для життя та ведення бізнесу, а також для забезпечення сталого економічного зростання;

- забезпечують соціальний розвиток – шляхом покращення якості надання освіти, охорони здоров'я, безбар'єрного доступу до культурних і дозвіллевих послуг, що сприяє розвитку людського капіталу, який виступає важливим фактором економічного розвитку;

- сприяють екологічній стійкості, інтеграції принципів сталого розвитку [48] та екологічної відповідальності у стратегію економічного розвитку ТГ, що забезпечує збалансоване використання природних ресурсів, зменшують негативний вплив на довкілля;

- сприяють залученню громадян у процеси прийняття рішень, що активізує їх та сприяє підвищенню ефективності управління на засадах соціальної колегіальності.

Таким чином, ключовим фактором сталого розвитку ТГ є взаємодія між місцевою владою, бізнесом, громадськістю та іншими зацікавленими сторонами.

В науковій літературі вітчизняні вчені поняття «сталий розвиток розглядають як взаємодію економічного зростання, соціального прогресу та захисту довкілля з метою задоволення наявних потреб, а також майбутніх поколінь населення всіх країн на основі глобального партнерства та співробітництва» [27]. Сталий розвиток є систематично керованим розвитком, основою керованості якого є «системний підхід та сучасні інформаційні технології, які дозволяють швидко моделювати різні варіанти напрямків розвитку, з високою точністю прогнозувати їх результати та вибрати найбільш оптимальний» [38].

«Сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення» є фундаментальним національним інтересом України, що визначено в Законі України «Про національну безпеку України» [32].

Вибір підходу або комбінація підходів для розробки та реалізації концепції сталого економічного розвитку ТГ залежить від поставлених цілей, визначених пріоритетів та наявних ресурсів територіальної громади.

При цьому необхідно враховувати, що після стартового періоду реалізації концепції, котрий для ТГ зазвичай «супроводжувався дотаційними трансфертами, спрямованими на забезпечення високих стартових позицій у сфері реалізації проектів регіонального розвитку, в даний час ОТГ змушені

перейти на самостійне регулювання фінансових потоків, що надходять до їхніх бюджетів» [30]. За таких умов досить актуальним є забезпечення належного рівня контролю за рухом фінансових потоків ТГ (надходженням та використанням коштів), які спрямовуються на забезпечення визначених в громаді потреб, а також мають використовуватися за цільовим призначенням задля забезпечення сталого розвитку відповідних територій. Такі процеси сприяють формуванню системи фінансової безпеки ТГ, яка передбачає дотримання чинних норм забезпечення прозорості та законності використання коштів.

Бак Н. вважає, що фінансова безпека територіальної громади – «це захищеність її фінансових інтересів, яка досягається шляхом стабільного та повноцінного фінансового забезпечення потреб її функціонування й розвитку» [1]. Фінансова безпека ТГ є складовою фінансової безпеки регіону (території), яка перебуває в синергетичній єдності з фінансовою безпекою суб'єктів господарювання і домогосподарств, що розташовані на відповідній території.

Забезпечення фінансової безпеки ТГ здійснюють органи місцевого самоврядування (ОМС) та органи державної влади, як суб'єкти управління. Однак фінансові інтереси ТГ мають свої особливі риси, які дозволяють відрізнити їх від загальнонаціональних інтересів. Тому в умовах децентралізації існує чітке розмежування сфер відповідальності між загальнодержавним і місцевим рівнями управління за формування системи фінансової безпеки ТГ та управління нею. Зокрема, органи центральної влади під час міжтериторіального перерозподілу фінансових ресурсів змушені втручатися в процеси та забезпечувати їх регулювання з метою підтримання фінансової безпеки одних громад за рахунок інших, в контексті забезпечення фінансової безпеки держави загалом.

Таким чином, фінансова безпека територіальної громади є складною структурою різноманітних елементів, яка включає окремі напрями безпеки в різних сферах фінансової діяльності (рисунок 1.4.), а саме: податкову, бюджетну, боргову, інвестиційну, банківську, фінансових послуг

небанківського характеру, валютну, грошово-кредитну безпеки. «Їхній стан формується як результат діяльності, зокрема, й органів місцевого самоврядування» [1].

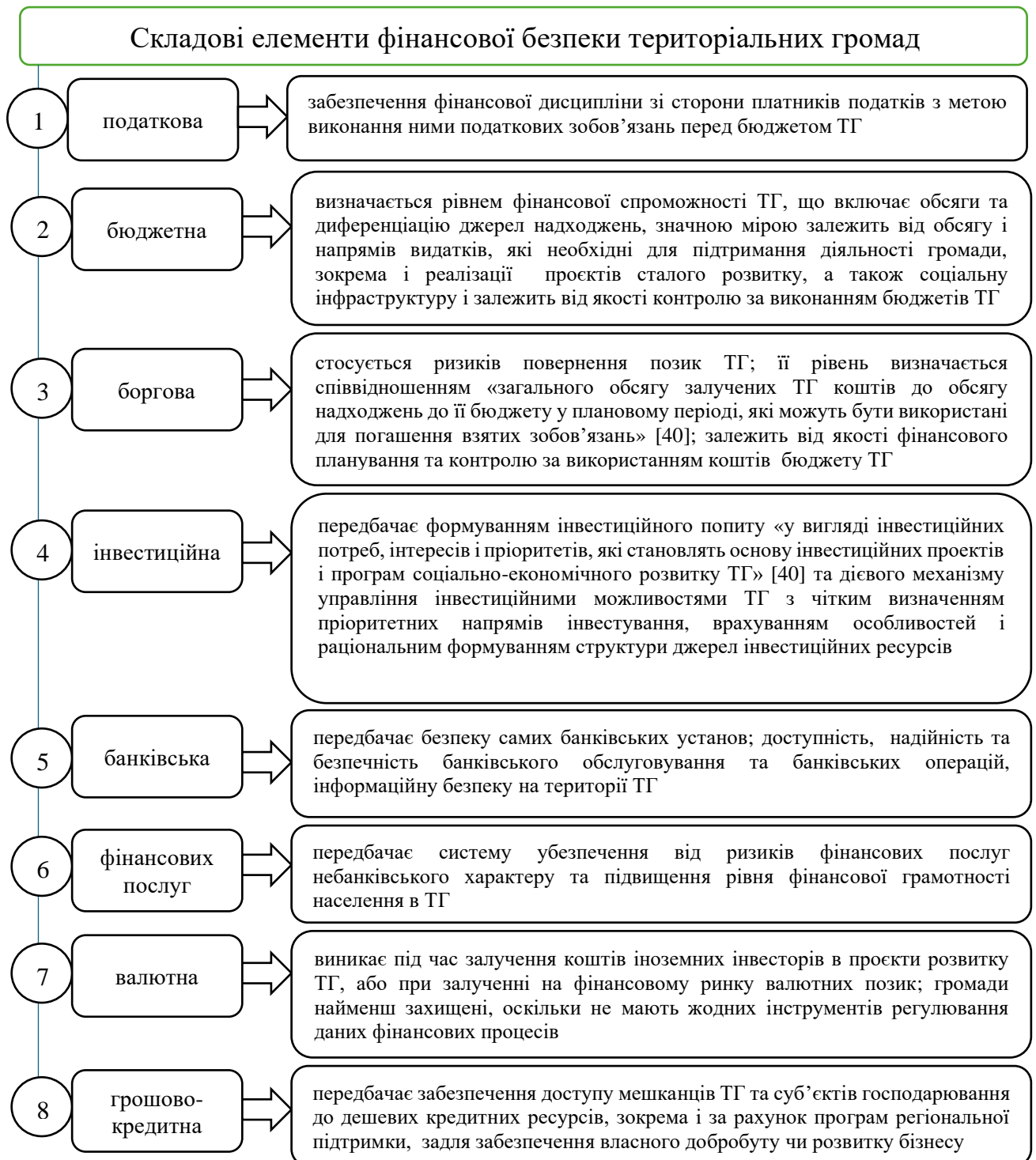

Рисунок 1.4 – Складові елементи фінансової безпеки територіальних громад

Джерело: складено за матеріалами [1, 6, 12, 20, 40]

Фінансова безпека ТГ залежить від різноманітних подій, явищ та процесів, які виникають і поглиблюються через недосконалість інституційного середовища, а також зумовлені рівнем розвитку та особливостями територіальної економіки, комунальної інфраструктури, публічної активності населення та їх фінансовою грамотністю, війною тощо. Потенційні загрози фінансовій безпеці ТГ чітко проявляються в процесі формування стратегій розвитку при використанні SWOT-аналізу.

Подальше вивчення питань управління фінансовою складовою безпечного розвитку територіальних громад потребує уточнення концептуальних засад, політики, визначення базових індикаторів та обґрунтування їх порогових значень, що дозволить провести оцінку ефективності управління безпечним розвитком територіальних громад та окреслити можливі напрямки його посилення в сучасних умовах викликів та загроз.

1.2 Концептуальні засади та політика управління фінансовою складовою безпечного розвитку територіальних громад

У межах реалізації процесу децентралізації в Україні відбувається поступове вдосконалення територіальної організації шляхом «створення нових об'єднаних територіальних громад (ОТГ), нової системи влади, забезпечення розвитку соціальної інфраструктури в новоутворених громадах та підвищення рівня надання послуг» [9]. Згідно з «Дорожньою картою» та «Планом заходів з реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні на 2024 - 2027 роки» [36] кінцевою метою процесу децентралізації регіонального розвитку має бути створення «територіальної громад нашої мрії» з безпечним та комфортним середовищем для життя людини (рисунок 1.5) в Україні шляхом побудови ефективної системи влади.

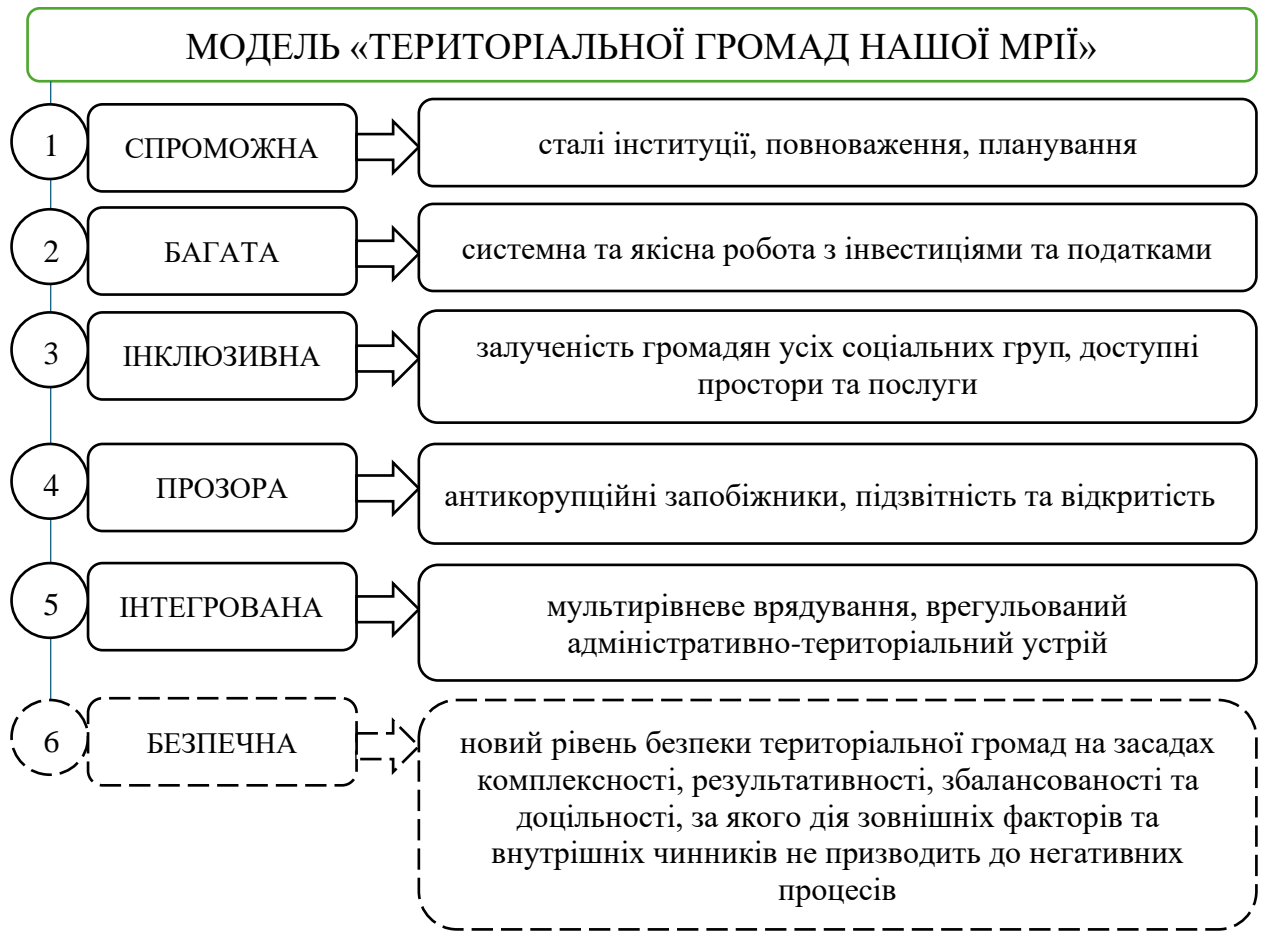

Рисунок 1.5 – Модель «територіальних громад нашої мрії»

Джерело: складено за матеріалами [36]

В умовах повномасштабного вторгнення росії безпекові питання виходять на чільне місце, як в галузі державного управління, так і в системі місцевого самоврядування.

Фінансова безпека як складова економічної безпеки передбачає:

- «захищеність фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин;
- достатній рівень фінансової незалежності, стабільності та стійкості фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників, що загрожують національним інтересам у фінансовій сфері;

- здатність фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та стале економічне зростання» [20].

В умовах реалізації реформи децентралізації влади та розширення повноважень ОМС фінансова безпека територіальних громад розглядається як відносно самостійний напрям публічного управління, який є не менш важливим ніж фінансова безпека держави. Для забезпечення безпечного розвитку ТГ в сучасних умовах повномасштабної війни важливим аспектом є розробка політики фінансової безпеки, як стратегічного документа, і її впровадження на рівні кожної територіальної громади.

Політика фінансової безпеки ТГ декларує стратегічні орієнтири в контексті прийняття управлінських рішень на рівні громади, які подано на рисунку 1.6.

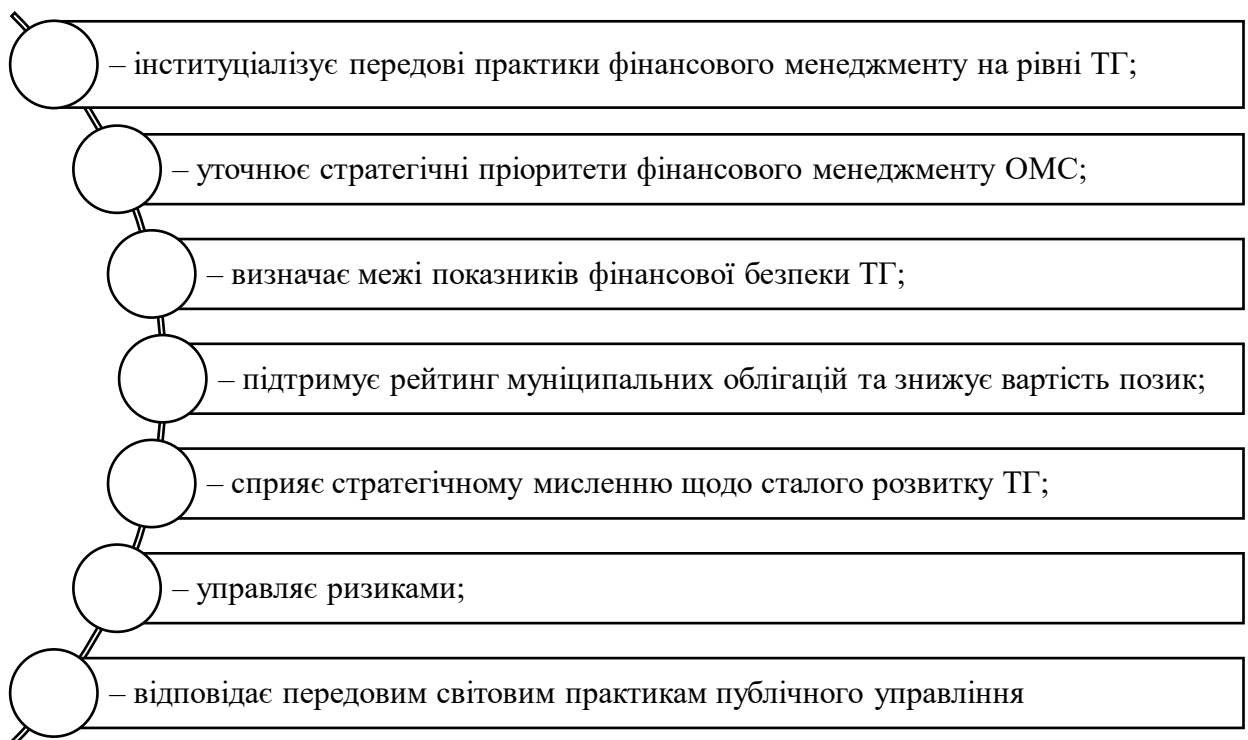

Рисунок 1.6 – Стратегічні орієнтири політики фінансової безпеки ТГ

Джерело: складено за матеріалами [2, 22]

При цьому ухвалена політика фінансової безпеки ТГ повинна бути реалістичною, а органи місцевого самоврядування – здатні її реалізувати і

підтримувати. У випадку порушення меж, встановлених політикою фінансової безпеки ТГ, ОМС мають розробити й ухвалити план стабілізації та відновлення поточного стану відповідно до умов політики.

Політика фінансової безпеки ТГ має включати такі напрями (розділи):

- мету та стратегічні пріоритети забезпечення фінансової безпеки ТГ;
- управління місцевим боргом (світова практика показує, що особливу увагу слід приділити муніципальним облігаціям як запобіжникам дефолту ОМС);

- «бухгалтерський облік, аудит та фінансова звітність ОМС, бюджетних установ та організацій, підприємств комунальної власності» [22];

- операційний бюджет (план дій щодо джерел і обсягів доходів та напрямів витрат протягом часу бюджету);

- інвестиції (створення відповідного законодавчого підґрунтя для забезпечення сприятливого та формування дієвого регіонального інвестиційного середовища);

- закупівлі (забезпечення прозорого та ефективного здійснення закупівель в межах затвердженого плану закупівель та бюджету, «контроль та відповідальність за порушення чинного законодавства у сфері закупівель» [13]);

- планування капітального фінансування (обсяг спеціального фонд, і в його структурі бюджету розвитку);

- управління ризиками (фіскальними, бюджетними, фінансово-кредитними);

- довгострокове фінансове планування («місцевий фінансовий план на 5 – 10 років, стратегія управління місцевими фінансами або стратегія ресурсного забезпечення місцевих бюджетів» [22]);

- адміністрування податків (правові, економічні і фінансові заходи щодо правильності нарахування, повноти і своєчасності надходжень у бюджет ТГ податків, зборів та обов'язкових платежів, притягнення до відповідальності порушників податкового законодавства);

- економічний розвиток територіальної громади (втілення ОМС стратегічних програм та проєктів для забезпечення безпечного та сталого соціально-економічного розвитку ТГ, «досягнення максимальної ефективності в управлінні ресурсним потенціалом» [41] та підвищення якості життя її мешканців).

При формуванні та реалізації політики фінансової безпеки ТГ окремим напрямом виступає «формування резерву фінансової стабільності, тобто встановлення мінімальних рівнів фондів для забезпечення стабільного обслуговування місцевого боргу, задоволення майбутніх потреб і захист від фінансової нестабільності (недоотримання доходів бюджету і непередбачуваних витрат)» [22].

Управління резервами фінансової стабільності ТГ включає:

- мету створення резервних фондів (з чітким визначенням джерел надходжень до таких фондів і мети призначення резервів);

- обсяги резервних фондів (забезпечення достатності коштів в таких фондів з урахуванням унікальних обставин для кожної ТГ, зокрема передбачуваність доходів та волатильність витрат);

- рейтинг муніципальних облігацій (впровадження системи кредитних рейтингів для місцевих рад [3], які планують випустити емісію - проходження процесу рейтингової оцінки в рейтинговому агентстві з метою встановлення їх позиції та допущення до емісії за умови, якщо їх рейтинг не нижче встановленої граничної межі. Розміщення українських муніципальних облігацій на європейському ринку сприятиме залученню капіталу та створенню шляхів збільшення притоку іноземних інвестицій в Україну);

- обсяг зобов'язань і призначень фондів (створення резервних фондів з метою забезпечення стабільного обслуговування та зменшення рівня заборгованості);

- «порядок використання коштів фондів та їх поповнення» [22] (встановлення умов, за яких кошти фондів можуть використовуватися, та розробка середньострокового плану їх поповнення у випадку зменшення їх

обсягу до рівня, що нижче порогового значення визначеного політикою фінансової безпеки).

Управління місцевим боргом виступає важливим складником політики фінансової безпеки ТГ, а тому встановлюються умови та обмеження, що мають вплив на тип та суму боргу, а також особливості управління борговим портфелем. Тому політика фінансової безпеки ТГ передбачає конкретизацію цілей ОМС пов'язаних із залученням та витрачанням місцевих запозичень, наданням місцевих гарантій, демонструє зацікавленим сторонам своє прагнення до реалізації процесу довгострокового фінансового планування, яке на тривалий період дозволяє забезпечити фінансову безпеку ТГ.

Забезпечення фінансової стабільності підприємств комунальної власності є складним завданням для ОМС через різноманітні виклики, з якими зустрічаються ці підприємства. В першу чергу - це значні обмеження до фінансових ресурсів для комунальних підприємств, що досить «часто має негативний вплив на їх фінансову стійкість та забезпечення їх розвитку» [4]. Сучасні механізми фінансового забезпечення (отримання платежів за надані послуги, бюджетне фінансування, залучення інвестицій та інші джерела надходжень) не завжди ефективно впливають на вирішення проблеми комунальних підприємств. Досить часто вони потребують удосконалення правової бази, додаткової оптимізації, підтримки зі сторони держави та ОМС.

Головною характеристикою фінансової безпеки ТГ є її «здатність дотримуватися стійкості щодо ризиків, які визначаються елементами фінансової безпеки, а також виконувати свої фінансові зобов'язання згідно визначених бюджетом громади та планами її розвитку потреб» [40]. Усе це забезпечує зростання можливостей ТГ для досягнення цілей сталого розвитку у відповідному періоді, оскільки спроможність територіальних громад і стабільність фінансових потоків в громаді одночасно визначає стабільність фінансування проектів соціально-економічного розвитку, які реалізуються на її території. Вважаємо, що саме фінансова безпека ТГ виступає основою для

прийняття інвесторами рішень щодо фінансової підтримки таких проектів територіальних громад.

Оцінювання фінансової спроможності ТГ проводиться з використанням адаптованої моделі 10-бального тесту Кена Брауна за показниками, які характеризують виконання бюджету відповідної громади та враховують чисельності її населення, а саме:

- «доходи загального фонду з розрахунку на 1 мешканця;
- видатки загального фонду з розрахунку на 1 мешканця;
- видатки на утримання апарату управління з розрахунку на 1 мешканця;
- капітальні видатки з розрахунку на 1 мешканця;
- рівень дотаційності бюджетів;
- співвідношення видатків на утримання апарату управління із фінансовими ресурсами громади;
- питома вага заробітної плати у видатках загального фонду бюджету громади;
- питома вага капітальних видатків у загальному обсязі видатків;
- видатки на культуру та фізичну культуру і спорт з розрахунку 1 мешканця;
- питома вага трансфертів у дохідній частині бюджету;
- питома вага місцевих податків і зборів у дохідній частині загального фонду бюджету» [25].

Відповідно до методу Кена Брауна, оцінка фінансового стану коливається від -10 до 20 балів:

- результат « ≥ 10 » - означає «високий»;
- результат «5-9» - означає «оптимальний»;
- результат «1- -4» - означає «низький»;
- результат «(-5 і менше)» - означає «критичний».

Аналіз передбачає, що на першому етапі «здійснюється розрахунок ключових фінансових показників усіх місцевих органів влади на основі існуючої бази даних фінансових звітів» [46].

На другому етапі - здійснюється розподіл показників за 4 квантилями, кожен з яких містить 25% від загальної сукупності ТГ (муніципалітетів). Бальна шкала муніципалітетів формується наступним чином:

- муніципалітети, що знаходяться у 1 (найкращому) квантилі - отримують +2 бали за відповідним показником;
- муніципалітети, що знаходяться у другому квантилі – отримують +1 за відповідним показником;
- муніципалітети, що знаходяться у третьому квантелі – отримують 0 за відповідним показником;
- муніципалітети, що знаходяться у четвертому (найгіршому) квантелі - отримують -1 за відповідним показником.

Останній крок - передбачає «оцінку фінансового стану муніципалітету, які потенційно можуть отримати максимум +20 або -10 балів» [46].

Таблиця 1.1 - Індикатори бюджетної безпеки територіальних громад

Індикатор	Значення показника	Стаття Бюджетного кодексу України
Оборотний залишок бюджетних коштів	$\leq 2\%$ планових видатків загального фонду бюджету, що має бути забезпечено на кінець бюджетного періоду	п.3 ст.14
Місцеві гарантії для забезпечення виконання боргових зобов'язань суб'єктів господарювання	Надаються на умовах платності, строковості, забезпечення виконання зобов'язань у спосіб, передбачений законом	п.3 ст.17
Загальний обсяг місцевого боргу	$\leq 200\%$ (для м. Києва – $\leq 400\%$) середньорічного індикативного прогнозного обсягу надходжень бюджету розвитку	п.3 ст.18
Резервний фонд бюджету	$\leq 1\%$ обсягу видатків загального фонду бюджету, порядок використання коштів якого визначається Кабінетом Міністрів України	п.3 ст.24 п.1 ст.24
Видатки місцевого бюджету на обслуговування місцевого боргу	$\leq 10\%$ видатків загального фонду місцевого бюджету	п.6 ст.74

Джерело: складено за матеріалами [8]

Практика реалізації бюджетної децентралізації в Україні засвідчує, що саме бюджетна безпека виступає ключовим елементом фінансової безпеки ТГ. Відповідно, її оцінка також головним чином базується на розрахунку показників, що визначають рівень бюджетної безпеки громади. З практичної точки зору - показники, які характеризують бюджетну безпеку, декларуються Бюджетним кодексом України (БКУ) [8] (таблиця 1.1):

З практичної точки зору фінансова безпека ТГ також залежить не тільки від дотримання нормативів наповнення і виконання бюджетів, але й визначається впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, які формують специфіку функціонування ТГ.

Таким чином, фінансова безпека ТГ показує реальний стан їх захищеності від внутрішніх і зовнішніх викликів та загроз, при якому забезпечується формування достатнього обсягу фінансових ресурсів для належного виконання функцій органами місцевого самоврядування.

2 Формування аналітичного підґрунтя управління фінансовою складовою безпечного розвитку територіальних громад

2.1 Аналіз стану та управління фінансовою складовою безпечного розвитку територіальних громад України в 2021-2023 р.р.

Повномасштабне вторгнення в лютому 2022 року росії на територію України перекреслило «досягнуті здобутки від значної фіскальної консолідації» [23], посилило територіальні диспропорції і проблеми управління, що стало причиною значних економічних втрат як для України, так і на світовому рівні. Негативні наслідки війни характерні як всієї країни, так і її територій, що пов'язано із руйнуванням інфраструктури, припинення нормальної роботи підприємств чи закриттям бізнесу, міграцією населення. Відновлення економіки територій та подолання отриманих втрат потребує значних фінансових ресурсів. В умовах війни територіальні громади показали свою виняткову важливість як в частині управлінського потенціалу, так і «можливостей надання послуг у подоланні безпосередніх наслідків війни та створення умов для підвищення стійкості економіки територій» [5].

Важлива роль відводиться місцевим бюджетам у забезпеченні фінансової спроможності, стійкості, самостійності територіальних громад та належного виконання функцій та завдань, які покладаються на органи місцевого самоврядування. Це дозволяє багатьом ТГ забезпечувати надання основних публічних послуг під час воєнного стану.

Реформа децентралізації, яка розпочалася в 2014 році, мала істотний вплив на кількість місцевих бюджетів України, яка на початок 2024 року склала 1952 одиниці. Бюджети ТГ складають 1469 одиниць – найбільшу кількість в складі місцевих бюджетів, з них ті, що мають взаємовідносини з державним бюджетом складають 1438 одиниць.

Формування місцевих бюджетів здійснюється за загальним та спеціальним фондами, що відображено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Показники балансу місцевих бюджетів України в 2021-2023 роках

Показники виконання	Загальний фонд, млрд грн			Спеціальний фонд, млрд грн			Разом, млрд грн			Відхилення (+, -), млрд грн	
	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2022/2021	2023/2022
Доходи	502,0	527,1	590,5	78,7	28,1	62,1	580,7	555,2	652,6	-25,5	97,4
Видатки	408,7	421,5	476,3	160,6	62,8	170,5	569,3	484,3	646,8	-85,0	162,5
Кредитування	0,3	1,0	0,4	-0,1	-0,1	0,0	0,2	0,9	0,4	0,7	-0,5
Дефіцит (-)/ Профіцит (+)	93,0	104,6	113,8	-81,8	-34,6	-108,4	11,2	70,0	5,4	58,8	-64,6

Дані Міністерства фінансів України [21] свідчать про те, що до загального фонду місцевих бюджетів в 2023 р. надійшло 590,5 млрд. грн. доходів, що на 63,4 млрд. грн. , або на + 12,0% більше, ніж у 2022 р. Зростання доходів до спеціального фонду в 2023 р. порівняно з 2022 р. склало 34,0 млрд грн, тобто темп росту зріс на +221,0%, що пов'язано зі зростанням власних надходжень (таблиці 2.1 та 2.2).

Таблиця 2.2 – Динаміка балансу місцевих бюджетів України в 2021-2023 роках

Показники виконання	Загальний фонд, темп росту (%)		Спеціальний фонд, темп росту (%)		Разом, темп росту (%)	
	2022/2021	2023/2022	2022/2021	2023/2022	2022/2021	2023/2022
Доходи	105,0	112,0	35,7	221,0	95,6	117,5
Видатки	103,1	113,0	39,1	271,5	85,1	133,6
Кредитування	333,3	40,0	100,0	0,0	450,0	44,4
Дефіцит (-)/ Профіцит (+)	112,5	108,8	42,3	313,3	625,0	7,7

В 2022 р. до загального фонду місцевих бюджетів надійшло 527,1 млрд. грн. доходів, що на 25,1 млрд грн, або на 5,0% більше, ніж за даний період 2021 р. Натомість у спеціальному фонді місцевих бюджетів відмічається значне скорочення надходжень, а саме на 50,6 млрд грн, або на 64,3%, що пов'язано із викликами війни.

Загальна сума доходів місцевих бюджетів в 2023р. в порівнянні з 2022р. демонструє стійке зростання з 555,2 млрд грн до 652,6 млрд грн, або на 97,4 млрд грн (+ 117,5%). Такі показники свідчать про загальне покращення фінансового стану місцевих громад, незважаючи на військові дії. Аналіз складу, структури та динаміки доходів місцевих бюджетів України в 2021-2023 роках подано в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Склад, структура та динаміка доходів місцевих бюджетів України за 2021-2023 роки

Показники	2021 рік		2022 рік		2023 рік		Відхилення (+, -), 2023/2021 р.р. млрд.грн.
	млрд.грн.	%	млрд.грн.	%	млрд.грн.	%	
Всього доходи місцевих бюджетів, з них:	580,7	100,0	555,1	100,0	652,6	100,0	71.9
податкові надходження	346,7	59,7	393,5	70,9	434,5	66,6	87.8
неподаткові надходження	27,2	4,7	22,0	3,9	36,5	5,6	9.3
доходи від операцій з капіталом	3,5	0,6	2,3	0,4	3,6	0,6	0.1
цільові фонди	0,6	0,1	0,3	0,05	0,4	0,05	-0.2
офіційні трансферти	202,7	34,9	137,0	24,6	177,6	27,2	-25.1

Джерело: розраховано за даними [10]

Зростання обсягів доходів місцевих бюджетів України в досліджуваному періоді в абсолютних та відносних показниках вказує на

ефективність реалізовуваної податкової політики та розвиток економічної активності на місцевому рівні. Ріст по місцевих бюджетах зумовлений зростанням податкових надходжень, а саме надходжень податку із доходів фізичних осіб на +17,2 млрд грн (або на +6,3%), єдиного податку на +8,6 млрд грн (або на +18,2%), акцизного податку на +8,0 млрд грн (або на +63,3%) та податку на майно на +7,0 млрд грн (або на +19,1%).

У структурі надходжень за 2023р. найбільшу частку складає податок з доходів фізичних осіб (44,3%), тоді як його частка порівняно із 2022 р. скоротилась на 4,7% (ПДФО в 2022р. складав 49,0%). Це стало наслідком вилучення військового ПДФО до державного бюджету. У структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів (без трансфертів) 2023р. ПДФО складає 65,5% (тоді як у 2022 р. даний показник зафіксовано на рівні 68,4%). Вагомим джерелом доходів місцевих бюджетів в 2023р. залишаються субвенції з державного бюджету – 127,1 млрд грн (або 19,5%). Єдиний податок у структурі доходів місцевих бюджетів складає 55,8 млрд грн (або 8,6%).

Зменшення обсягів і частки офіційних трансфертів в доходах місцевих бюджетів в 2023 році в порівнянні з 2021 роком, незважаючи на їх абсолютне зростання в 2022 році, може свідчити про посилення фінансової спроможності та самостійності місцевих бюджетів.

Загалом у 2023р. надходження до місцевих бюджетів були більшими за видатки на + 5,8 млрд грн, «при цьому дефіцит по державному бюджету склав -1,3 трильйона грн, який покривався за рахунок фінансування, зокрема зовнішніх запозичень» [11]. Крім того, у доходах зведеного бюджету України частка доходів місцевих бюджетів скоротилась з 24,4% у 2022 р. до 17,8% у 2023 р. (рисунок 2.1), що є нижчим рівня 2015 р. та дорівнює показнику 2011р.

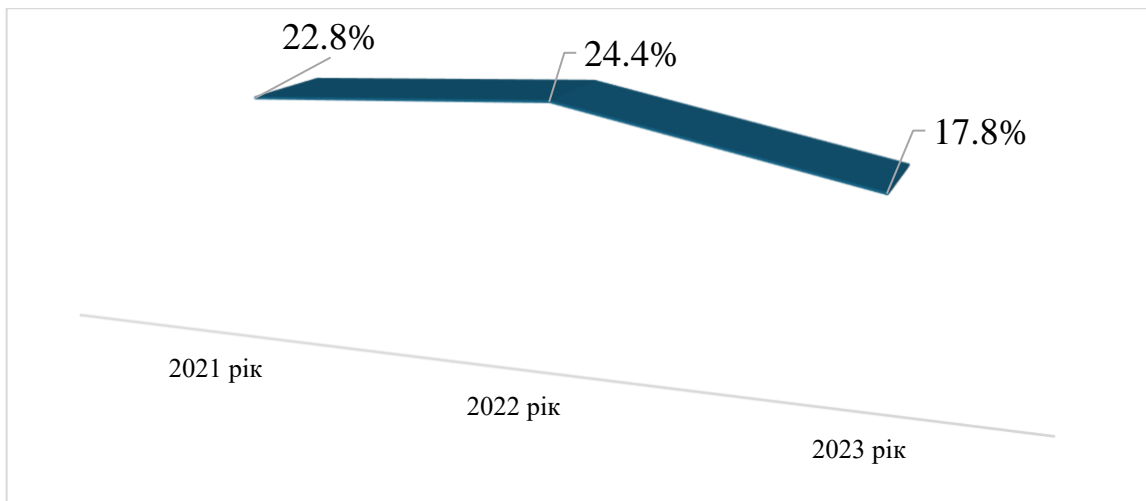

Рисунок 2.1 – Частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України в 2021-2023 роках (без трансфертів)

Джерело: складено за матеріалами [10]

Така динаміка не відповідає задекларованим у завданнях Бюджетної декларації на 2022-2024 роки положенням, зокрема про те, що «державна бюджетна політика щодо місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин у 2022-2024 роках реалізовуватиметься шляхом забезпечення динаміки доходів, що зараховуються до місцевих бюджетів, збереження рівня їх надходжень не нижче 20% доходів зведеного бюджету України та зменшення частки трансфертів в доходах місцевих бюджетів» [7]. А згідно Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки частка доходів місцевих бюджетів (без трансфертів) у зведеному бюджеті України на 2023 р. була задекларована на рівні 25% [42].

Видатки місцевих бюджетів протягом 2023р. зросли до 646,8 млрд грн, або на +162,5 млрд. грн що складає 133,6% в порівнянні з 2022 р. Зростання видатків місцевих бюджетів склало із загального фонду – на 113,0%, із спеціального – 271,5%

Виконання видаткової частини місцевих бюджетів в розрізі функцій у 2021-2023 р.р. подано в таблиці 2.4.

З таблиці видно, в умовах воєнного стану в Україні найбільшого абсолютного приросту в 2023 р. в порівнянні з 2021 р. зазнали видатки на

громадський порядок, безпеку та судову владу, а саме на 15,1 млрд грн, або на 965,5% (майже в 10 раз); видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення зросли на 16,8 млрд грн, або на 160%. Тоді як видатки на охорону навколишнього природного середовища – скоротилися на -1,2 млрд грн, на освіту - на -0,9 млрд грн, на духовний та фізичний розвиток - на -0,7 млрд грн.

Таблиця 2.4 – Склад, структура та динаміка видатків місцевих бюджетів України в 2021-2023 роках (за функціями)

Показники	Усього, млрд. грн.			Структура, %			Відхилення (+, -), млрд грн	
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023/ 2021	2023/ 2022
РАЗОМ	569,4	484,3	646,8	100,0	100,0	100,0	77,4	162,5
Загальнодержавні функції	46,0	46,5	53,0	8,1	9,6	8,2	7,0	6,5
Громадський порядок, безпека та судова влада	1,7	11,1	16,8	0,3	2,3	2,6	15,1	5,7
Економічна діяльність	112,4	61,1	113,0	19,7	12,6	17,5	0,6	51,9
Охорона навколишнього природного середовища	2,4	0,5	1,2	0,4	0,1	0,2	-1,2	0,7
Житлово-комунальне господарство	56,7	40,6	62,0	10,0	8,4	9,6	5,3	21,4
Охорона здоров'я	33,1	31,0	38,2	5,8	6,4	5,9	5,1	7,2
Духовний та фізичний розвиток	27,4	22,6	26,7	4,8	4,7	4,1	-0,7	4,1
Освіта	249,1	232,3	248,2	43,7	48,0	38,4	-0,9	16,0
Соціальний захист і соціальне забезпечення	28,1	29,2	44,9	4,9	6,0	6,9	16,8	15,7
Міжбюджетні трансферти	12,6	9,5	42,9	2,2	2,0	6,6	30,3	33,4

В структурі видатків місцевих бюджетів у 2021-2023р.р. найбільшими за обсягом є видатки на освіту, а саме 249,1 млрд грн – 248,2 млрд грн, або 43,7% - 38,4% відповідно. У 2022 р. їх абсолютний обсяг даної статті видатків

становив 232,3 млрд грн., а частка в загальній структурі складала 48% і була найбільшою у структурі видатків.

Видатки на економічну діяльність в 2023 році досягають показника довоєнного 2021 року і складають 113,0 млрд грн, або 17,5% структури видатків, тоді як у 2022 році вони скорочуються до 61,07 млрд грн, або до 12,6% відповідно.

Видатки на житлово-комунальне господарство в 2021-2023 р.р. зростають з 56,7 млрд грн в 2021 р. до 62,0 млрд грн в 20232 р., тоді як в структурі видатків місцевих бюджетів їх частка скорочується з 10,0% до 9,6% відповідно.

Видатки на загальнодержавні функції (утримання апарату управління ОМС) займають в 2023 р. четверту сходинку із обсягом в 53,0 млрд грн (або 8,2% в структурі видатків), тоді як у 2022 р. їх обсяг складав 46,5 млрд грн (або 9,6% відповідно).

Слід відмітити, що видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення зростають у досліджуваному періоді з 28,1 млрд грн до 44,9 млрд грн, що складає 4,9%-6,9% загальної структури видатків. Приріст в досліджуваному періоді складає 15,7 млрд грн, що пов'язано із необхідністю підтримки соціально вразливих верств населення, які постраждали від війни.

Оцінюючи загальний фінансовий стан місцевих бюджетів України в 2021-2023 р.р. варто відмітити, що децентралізація дала свої позитивні зрушення, які вплинули на нарощення обсягу податкових надходжень та зменшення трансфертних платежів. Усе це вказує на зростання фінансової спроможності та фінансової автономії місцевих бюджетів.

Профіцит місцевих бюджетів України в 2021-2023 роках скоротився з 11,2 млрд грн до 5,4 млрд грн. Найбільш профіцитними місцеві бюджети України були в 2022р., його обсяг склав 70,0 млрд грн (рисунок 2.2).

На підставі моделі 10-бального тесту Кена Брауна розраховано відповідні значення показників та узагальнено результати оцінювання фінансової спроможності ТГ за підсумками 2023 року (таблиця 2.5).

млрд грн

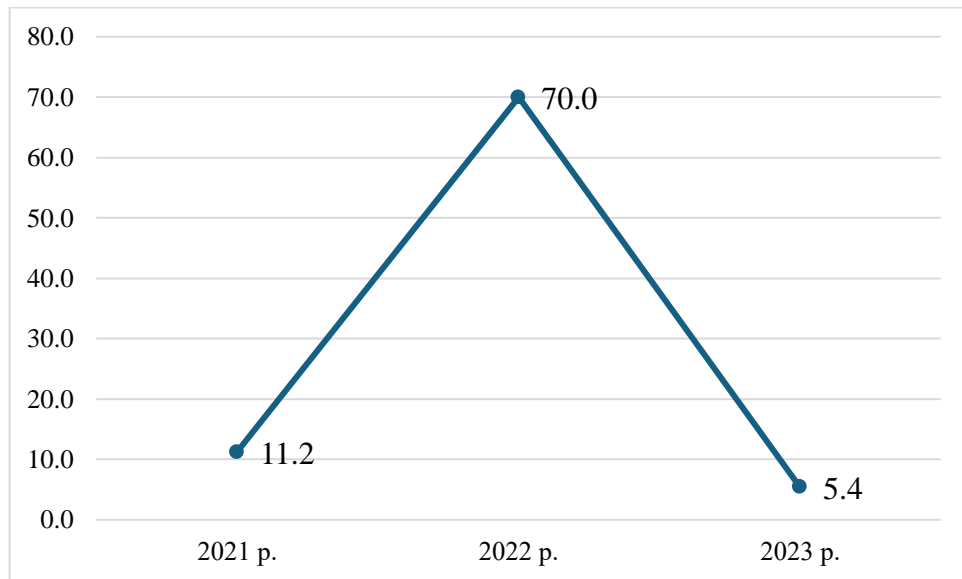

Рисунок 2.2 – Динаміка профіциту місцевих бюджетів України в 2021-2023р.р.

Джерело: складено за матеріалами [10]

Проведені розрахунки дозволили розподілити 1438 ТГ України за рівнями спроможності наступним чином (рисунок 2.3):

- високий – 495 громад (34,4%);
- оптимальний – 314 громад (21,8%);
- задовільний – 200 громад (13,9%);
- низький – 247 громад (17,2%);
- критичний – 182 громади (12,7%).

За результатами проведеного оцінювання фінансової спроможності 429 громад (29,9%) належать до найнижчих (низького та критичного) рівнів спроможності. «Об’єктивно, що значна кількість територіальних громад мають низьку фінансову спроможність з огляду на військові дії, що відбуваються на їхніх територіях та на територіях, які є близькими до зони бойових дій» [24]. Однак, чимала кількість ТГ, які за оцінками мають критичний рівень спроможності, знаходяться на тих територіях, які досить віддалені від зони активних бойових дій. Зокрема, у Чернівецькій області їх 18, у Закарпатській – 15, у Івано-Франківській – 14, у Рівненській – 13.

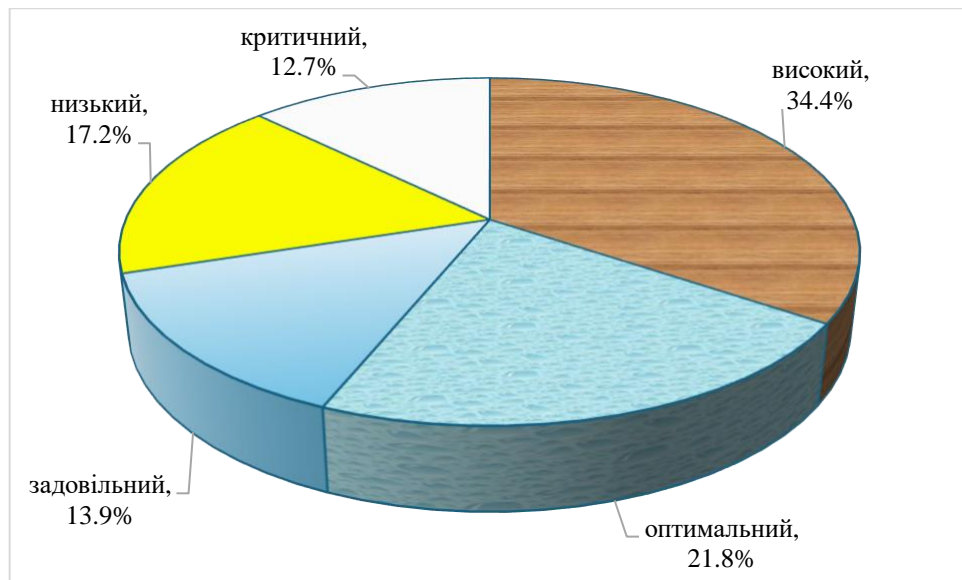

Рисунок 2.3 – Структура за рівнями спроможності ТГ України в 2023 р.

Джерело: складено за матеріалами [24]

Високий рівень спроможності мають 495 ТГ (34,4). Найбільша кількість ТГ з високим рівнем спроможності розташована у Київській області – 54, Дніпропетровській – 48, Одеській – 44, Полтавській – 43.

У Хмельницькій області ТГ за рівнем спроможності розподілено наступним чином:

- високий – 16 громад (25,0%);
- оптимальний – 19 громад (31,7%);
- задовільний – 10 громад (16,7%);
- низький – 14 громад (23,3%);
- критичний – 2 громади (3,3%).

Слід зазначити, що із 495 громад з високим рівнем спроможності: «198 (або 40%) мають статус міських, 125 (25,3%) – селищні громади, 172 (34,7%) – сільські громади» [24]. Зі зниженням рівня спроможності (від високого до критичного) відмічається зменшення частки територіальних громад міського типу та зростання частки селищних та сільських громад. Так, серед 182 громад з критичним рівнем спроможності лише 23 міські громади (12,6%), 62 селищні (34,1%), 97 сільські громади (53,3%).

За підсумками 2023 року середній дохід на 1 мешканця ТГ становить 7,8 тис. грн, причому у 546 громадах (або 38,0%) показник доходів на одного мешканця перевищує середній. Найбільша кількість ТГ – 633 перебуває в діапазоні 5,0-10,0 тис. грн на 1 мешканця.

Середній показник видатків загального фонду місцевих бюджетів України у 2023р. у розрахунку на 1 мешканця склав 10,4 тис. грн. У 571 ТГ даний показник на одного мешканця перевищує середній. Найбільша кількість ТГ – 668 знаходиться в діапазоні 5,0 - 10,0 тис. грн на 1 мешканця, а в 601 ТГ даний показник становить 10,0 - 20,0 тис. грн.

Зважаючи на бойові дії та у зв'язку із неможливістю проведення економічної діяльності в ТГ, а також неможливістю наповнення дохідної частини місцевих бюджетів на належному рівні, у 79 ТГ обсяг управлінських видатків перевищує обсяги власних доходів.

Результати аналізу фінансових показників дозволяють зробити наступні висновки:

- місцеві бюджети України швидко адаптувалися до умов воєнного стану, забезпечують реалізацію основних завдань бюджетної політики, зокрема щодо фінансування видатків на підтримку Сил оборони, внутрішньо переміщених осіб, ліквідації наслідків збройної агресії росії;

- розраховані показники дозволяють здійснити порівняльний аналіз бюджетної спроможності ТГ та оцінити вплив війни на їх функціонування громад в довоєнний період та наступний рік після повномасштабного вторгнення;

- підтримку місцевих бюджетів під час проведення ними критично важливих видатків забезпечено за рахунок державного бюджету;

- проведений аналіз може бути враховано при розробленні та реалізації державної бюджетної та регіональної політики, формуванні їх пріоритетів, формуванні напрямів та удосконаленні підходів зі здійснення вирівнювання фінансової спроможності бюджетів ТГ тощо.

2.2 Загальна характеристика та оцінка фінансового забезпечення розвитку Старосинявської територіальної громади в 2021-2023 р.р.

Старосинявська ТГ створена згідно із рішенням сесії Старосинявської селищної ради №1 від 12.08.2015р. [39]. До громади у 2015 р. цілісно увійшов увесь Старосинявський район Хмельницької області (1 селище міського типу і 44 села) з адміністративним центром в смт. Стара Синява. Рішення про утворення Старосинявської ОТГ було прийнято Хмельницькою обласною радою № 22-33/2015 від 13.08.2015 р.

Старосинявська ТГ розташована у східній частині Хмельницької області, межує з Любарським районом Житомирської області, з Хмельницьким районом Вінницької області, з Летичівським та Старокостянтинівським районами Хмельницької області. Територія громади становить 662,22 кв. км.

Управління фінансів виконавчого комітету Старосинявської селищної ради є «виконавчим органом ради і забезпечує реалізацію державної бюджетної політики на території ТГ» [28], зокрема:

- проводить разом із іншими виконавчими органами та структурними підрозділами ради аналіз фінансово-економічного стану ТГ та визначення перспектив її подальшого розвитку;
- розробляє проект селищного бюджету та його прогноз (на середньостроковий період), подає їх на попередній розгляд і схвалення до виконавчого комітету ради;
- складає та забезпечує виконання розпису селищного бюджету в установленому порядку;
- забезпечує цільове та ефективне використання бюджетних коштів;
- здійснює загальну організацію та управляє виконанням селищного бюджету, координує діяльності учасників бюджетного процесу в межах своєї компетенції;
- подає прогноз селищного бюджету та проект рішення про селищний бюджет, схвалений у встановленому порядку;

- здійснює «контроль за дотриманням бюджетного законодавства на усіх стадіях бюджетного процесу» [28].

Бюджет Старосинявської ТГ – є головним фінансовим документом, який регламентує фінансово-господарську діяльність ОМС, бюджетних установ і забезпечує економічний та соціально-культурний розвиток ТГ.

У 2023р. до бюджету Старосинявської ТГ надійшло 203,6 млн грн доходів, що на 37,8 млн грн або 22,8% більше у порівнянні з 2022 р. У 2022р. надходження склали 165,9 млн грн, що на -3,7 млн грн або на 2,2 % менше за відповідний показник 2021р. (таблиця 2.5) (додаток А, Б, В).

Таблиця 2.5 – Динаміка показників бюджету Старосинявської ТГ в 2021-2023 роках

Показники виконання	Разом, млн грн			Абсолютне відхилення, млн грн		Темп росту, %	
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2022/2021	2023/2022	2022/2021	2023/2022
Доходи	169,5	165,9	203,6	-3,7	37,8	97,8	122,8
Видатки	169,0	166,1	195,1	-2,8	29,0	98,3	117,4
Дефіцит (-)/ Профіцит (+)	0,6	-0,3	8,5	-0,9	8,8	-48,3	-3035,7

Зростання доходів в 2023 р. зумовлено збільшенням власних доходів на 22,4 млн грн та збільшенням надходжень офіційних трансфертів на 15,4 млн грн.

До загального фонду бюджету Старосинявської ТГ надійшло в 2023 р. 198,9 млн грн доходів, з яких податків, зборів та інших неподаткових надходжень (власних доходів) у сумі 126,6 млн грн, що становить 105,6% до уточнених планових показників на 2023р. та більше у порівнянні з 2022 р. майже на 20,0 млн грн. До спеціального фонду Старосинявської ТГ надійшло

в 2023 р. 4,7 млн грн, з них власних доходів надійшло у сумі 4,5 млн грн, що більше на 2,5 млн грн порівняно з 2022 р.

Таблиця 2.6 – Динаміка показників загального та спеціального фондів бюджету Старосинявської ТГ в 2021-2023 роках

Показники виконання	Загальний фонд, млн грн			Темп росту, %		Спеціальний фонд, млн грн			Темп росту, %		Разом, млн грн		
	2021	2022	2023	2022/	2023/	2021	2022	2023	2022/	2023/	2021	2022	2023
	р.	р.	р.	2021	2022	р.	р.	р.	2021	2022	р.	р.	р.
Доходи	167,9	163,8	198,9	97,6	121,4	1,6	2,0	4,7	125,5	232,7	169,5	165,9	203,6
Видатки	155,3	162,6	188,2	104,7	115,7	13,7	3,5	6,9	25,5	197,7	169,0	166,1	195,1
Дефіцит (-)/ Профіцит (+)	12,7	1,2	10,7	9,4	899,2	-12,1	-1,5	-2,2	12,2	149,7	0,6	-0,3	8,5

Відносно 2021 р. доходи загального фонду бюджету Старосинявської ТГ у 2023 р. збільшилися на 31,0 млн грн, а доходи спеціального фонду - на 2,7 млн грн.

В 2023 р. сукупні видатки бюджету Старосинявської ТГ склали 195,1 млн грн, що більше показника 2022 р. на 29 млн грн, або 17,4% відповідно. В 2022 р. сукупні видатки бюджету ТГ склали 166,1 млн грн, що в порівнянні з 2021 р. менше на -2,8 млн грн, або на -1,7%

Видатки загального фонду бюджету ТГ за 2023 р. профінансовані в сумі 188,2 млн грн., по спеціальному фонду – 6,9 млн грн. Обсяг видатків в 2023 р. порівняно з 2022 р. по загальному фонду бюджету зріс на 25,6 млн грн, по спеціальному фонду – зріс на 3,4 млн грн, що пов'язано із зростанням обсягів підтримки від держави через міжбюджетні трансферти та фінансуванням нових програм і проведенням видатків, які спричинені воєнним станом та необхідністю фінансування притаманних цьому періоду видатків.

В 2021 та 2023 роках бюджет Старосинявської ТГ виконано з профіцитом 0,6 млн грн та 8,5 млн грн відповідно, тоді як у 2022р. дефіцит бюджету складав -0,3 млн грн.

У 2023 р. до селищного бюджету Старосинявської ТГ по загальному та спеціальному фондах надійшло власних надходжень у сумі 131,1 млн грн, що

становить 107,1% до планових призначень із врахуванням змін за звітний період, або більше на 8,7 млн грн. В порівнянні з 2022 р. власні надходження збільшились на 22,4 млн грн або на 20,6% (таблиця 2.7).

Таблиця 2.7 – Склад, структура, динаміка доходів бюджету Старосинявської ТГ в 2021-2023 роках (із врахуванням міжбюджетних трансфертів)

Показники	Усього, млн. грн.			Структура, %			Темп росту, %	
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2022/ 2021	2023/ 2022
УСЬОГО:	163,1	162,1	200,7	100,0	100,0	100,0	99,4	123,8
ВЛАСНІ НАДХОДЖЕННЯ, зокрема:	96,4	108,7	131,1	59,1	67,0	65,3	112,7	120,6
Податкові надходження, зокрема:	93,4	105,3	124,7	57,3	64,9	62,1	112,7	118,4
ПДФО	61,1	71,2	82,2	37,4	43,9	41,0	116,6	115,5
рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	0,3	0,4	0,3	0,2	0,2	0,1	148,0	81,1
акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (пальне)	0,5	0,1	1,3	0,3	0,1	0,6	22,2	1300,0
акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів	1,5	0,5	0,6	0,9	0,3	0,3	34,4	115,4
Місцеві податки, зокрема:	29,7	32,4	39,8	18,2	20,0	19,8	109,1	122,8
податок на майно	14,1	13,5	18,4	8,6	8,3	9,2	96,0	136,2
єдиний податок	15,6	18,9	21,4	9,6	11,7	10,7	120,9	113,2
екологічний податок	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	250,0	140,0
Неподаткові надходження, зокрема:	3,0	3,4	5,1	1,8	2,1	2,5	113,8	149,6
власні надходження бюджетних установ	1,6	1,9	0,0	1,0	1,2	0,0	123,9	1,6
Доходи від операцій з капіталом	0,0	0,0	1,3	0,0	0,0	0,7	-	-
ОФІЦІЙНІ ТРАНСФЕРТИ (від органів державного управління), зокрема:	66,7	53,5	69,6	40,9	33,0	34,7	80,2	130,2
базова дотація	9,3	6,2	18,0	5,7	3,8	9,0	66,8	291,1
освітня субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам	50,8	47,3	48,1	31,2	29,2	24,0	93,0	101,8
субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій	5,8	0,0	0,0	3,5	0,0	0,0	0,0	-

Відносно затвердженого плану 2022 р. власні надходження збільшилися на 22,0%. В порівнянні з 2021р., що передує повномасштабному вторгненню росії на територію України, власні надходження бюджету ТГ зросли на 34,7 млн грн, або на 37,1%. Таке зростання відбулося переважно за рахунок збільшення ПДФО на 21,1 млн грн, єдиного податку на 5,8 млн грн, плати за землю на 4,1 млн грн.

Обсяг власних надходжень загального фонду бюджету ТГ у розрахунку на одного жителя за 2023р. становить 6,9 тис грн, що більше відповідного показника 2022р. на 1,1 тис грн та на 1,8 тис грн більше відповідного показника 2021р.

У структурі надходжень загального фонду бюджету Старосинявської ТГ податок на доходи фізичних осіб залишається найвагомішим серед усіх і складає 82,2 млн грн або 41,0% від усіх надходжень загального фонду, та 64,9% від усіх надходжень загального фонду без урахування трансфертів (рисунок 2.4).

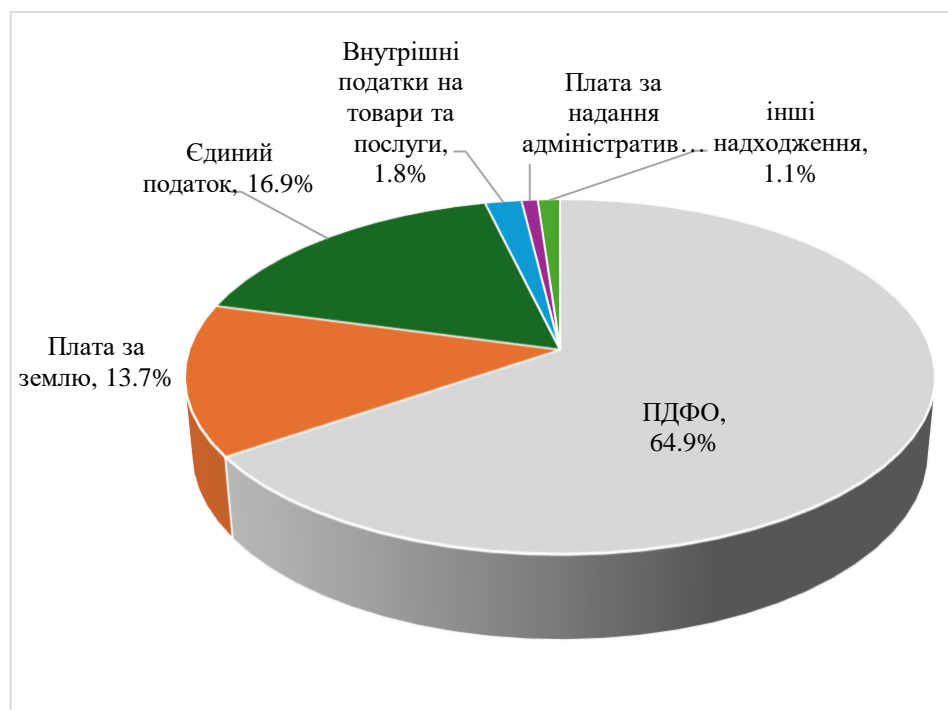

Рисунок 2.4 – Структура надходжень загального фонду бюджету Старосинявської ТГ в 2023 році (без урахування міжбюджетних трансфертів)

Єдиний податок у структурі надходжень загального фонду бюджету Старосинявської ТГ посідає друге місце і становить 21,4 млн грн або 16,9%.

Третє місце у структурі надходжень загального фонду бюджету Старосинявської ТГ посідає плата за землю, яка складає 17,4 млн грн або 13,7%.

Надходження внутрішніх податків на товари та послуги (акцизних податків) становлять 2,2 млн грн або 1,8% від загального обсягу надходжень загального фонду без урахування трансфертів.

Обсяг офіційних трансфертів, отриманих селищним бюджетом Старосинявської селищної ТГ становить 69,6 млн грн, що на 16,1 млн грн більше з відповідним показником 2022 р., з них найвагоміші:

- базова дотація - 18,0 млн грн;
- освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам – 48,1 млн грн.

До спеціального фонду бюджету Старосинявської ТГ за 2023 р. надійшло власних доходів у сумі 4,5 млн грн при запланованих 2,6 млн грн, що склало 174,4% від планового показника. В порівнянні з 2022 р. відбулося зростання власних доходів на 2,5 млн грн переважно за рахунок надходжень коштів від продажу земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної - у сумі 1,3 млн грн. У структурі надходжень спеціального фонду бюджету ТГ найбільшу частку у 2023 р. займають власні надходження бюджетних установ – 66,1% або 3,0 млн грн. (рисунок 2.5).

Доходи, що надійшли до бюджету Старосинявської ТГ в 2023р. вплинули на загальну позитивну тенденцію в частині фінансування видатків, а саме:

- забезпечено своєчасну виплату заробітної плати працівникам бюджетних установ, зокрема виплату в повному обсязі матеріальної допомоги на оздоровлення;
- профінансовано житлово-комунальні послуги та енергоносії, спожиті бюджетними установами;

- профінансовано інші видатки, які забезпечують виконання функцій бюджетними установами та пріоритетні програми.

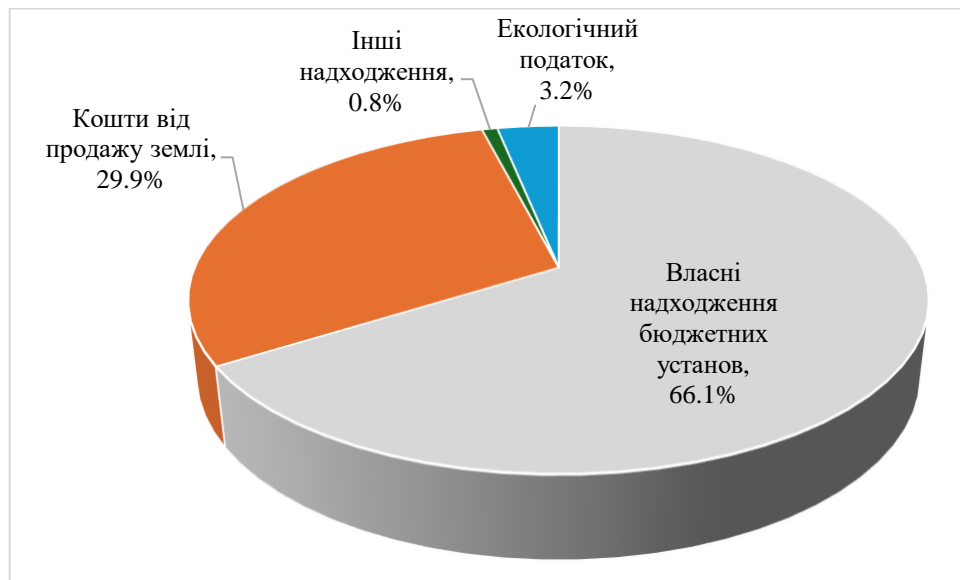

Рисунок 2.5 – Структура надходжень спеціального фонду бюджету Старосинявської ТГ в 2023 році (без урахування міжбюджетних трансфертів)

Видатки загального фонду бюджету Старосинявської ТГ за 2023р. профінансовані в сумі 188,2 млн грн (таблиця 2.8) при плані із врахуванням змін 192,3 млн грн, що становить 97,9% від показників, затверджених на рік із врахуванням змін. Видатки спеціального фонду бюджету ТГ за 2023р. профінансовані в сумі 6,9 млн грн.

Загальний обсяг видатків на державне управління за 2023р. склав 32,9 млн грн, з них: по загальному фонду становлять 32,0 млн грн. при плані (з врахуванням змін) 33,8 млн грн, що становить 94,8%; по спеціальному фонду – 0,9 млн грн. в порівнянні з 2022р. видатки на державне управління зросли на 6,4 млн грн, або на +24,0%. У структурі видатків бюджету ТГ дана стаття складає в 2023р. 16,9% і в продовж досліджуваного періоду суттєво не змінюється (рисунок 2.6).

На освіту за 2023 р. було спрямовано 118,9 млн грн, з них: по загальному фонду 116,4 млн грн при плані (з урахуванням змін) 117,4 млн грн., що складає 99,2% від планового показника; по спеціальному фонду видатки склали 2,5

млрд грн, зокрема капітальні видатки склали 0,9 млн грн. Видатки на освіту в 2023 р. в порівнянні з 2022р. зросли на 13,8 млн грн, або на 13,1%. По галузі «Освіта» загалом фінансується 32 заклади. Це сама фінансово витратна галузь у бюджеті Старосинявської ТГ.

Таблиця 2.8 – Склад, структура, динаміка видатків бюджету Старосинявської ТГ в 2021-2023 роках (із врахуванням міжбюджетних трансфертів)

Показники	Усього, млн. грн.			Структура, %			Темп росту, %	
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2022/ 2021	2023/ 2022
УСЬОГО видатків	169,0	166,1	195,1	100,0	100,0	100,0	98,3	117,5
Державне управління	27,9	26,5	32,9	16,5	16,0	16,9	95,0	124,0
Освіта	100,5	105,1	118,9	59,5	63,3	60,9	104,6	113,1
Охорона здоров'я	7,8	8,9	9,5	4,6	5,3	4,9	113,3	107,2
Соціальний захист і соціальне забезпечення	7,2	7,5	10,7	4,3	4,5	5,5	103,9	142,5
Культура і мистецтво	6,5	6,2	7,0	3,9	3,8	3,6	95,4	112,4
Фізична культура і спорт	2,1	2,2	2,6	1,2	1,3	1,3	104,9	120,4
Житлово-комунальне господарство	5,8	5,3	4,2	3,4	3,2	2,2	91,0	79,4
Економічна діяльність	9,2	0,7	0,6	5,4	0,4	0,3	7,8	83,3
Інша діяльність	1,0	2,2	2,8	0,6	1,3	1,4	214,7	127,9
Субвенції з місцевого бюджету	0,9	1,6	5,9	0,5	0,9	3,0	180,2	380,6

По програмі «Надання дошкільної освіти» видатки загального фонду склали 15,7 млн грн, а спеціального фонду - 320,2 тис. грн. Видатки за програмою «Надання загальної середньої освіти закладами загальної середньої освіти за рахунок коштів місцевого бюджету» по загальному фонду бюджету ТГ склали 40,1 млн грн, що становить 98,7% уточненого плану. По програмі «Надання позашкільної освіти позашкільними закладами освіти, заходи із позашкільної роботи з дітьми» за 2023 р. видатки профінансовано в сумі 1,8 млн грн, що складає 100% затверджених на рік обсягів із врахуванням змін. По програмі «Надання спеціальної освіти мистецькими школами» за 2023 р. профінансовано видатки по загальному фонду на суму 4,1 млн грн, або 98,8% до уточненого плану на рік. По програмі «Забезпечення діяльності

інших закладів у сфері освіти» у 2023 р. по загальному фонду профінансовано видатки на суму 3,5 млн грн, що становить 99,9% річних планових показників з урахуванням змін. По програмі «Інші програми та заходи у сфері освіти» видатки у 2023 р. профінансовано на 294,5 тис.грн., або 99,1% до річних призначень, які спрямовані на фінансування Комплексної програми розвитку освіти Старосинявської селищної ради на 2021-2025 роки. По програмі «Забезпечення діяльності інклюзивно-ресурсних центрів за рахунок коштів місцевого бюджету» за 2023р. видатки склали 100,9 тис. грн., а по програмі «Забезпечення діяльності інклюзивно-ресурсних центрів за рахунок освітньої субвенції» - 1 млн 63,8 тис.грн.

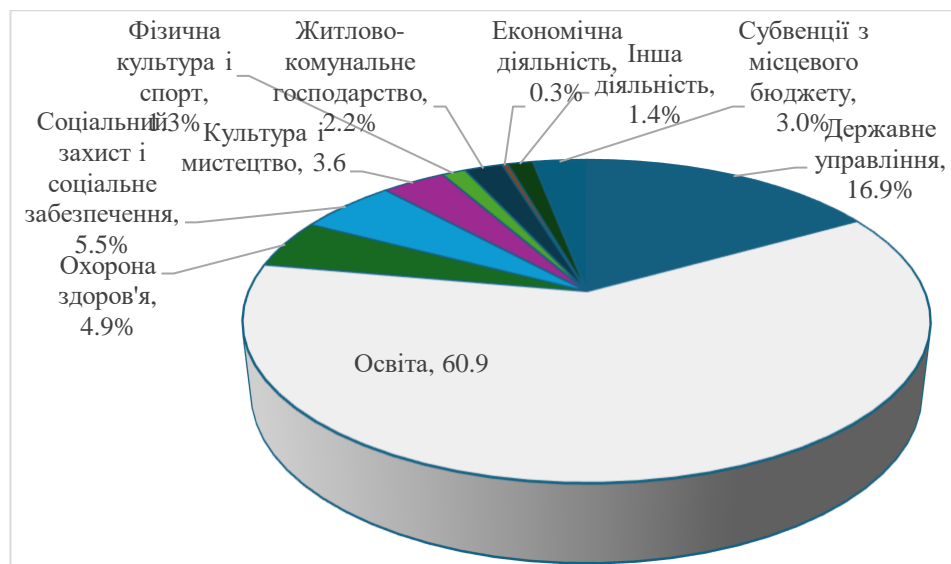

Рисунок 2.6 – Структура видатків бюджету Старосинявської ТГ в 2023 році (із урахування міжбюджетних трансфертів)

Видатки на фінансування охорони здоров'я за 2023 р. склали 9,5 млн грн, або 4,9% структури видатків, зокрема: по загальному фонду - 8,7 млн грн при плані (з урахуванням змін) 8,8 млн грн., що складає 98,0% уточненого плану; по спеціальному фонду (капітальні видатки) - 0,8 млн грн. Кількість закладів охорони здоров'я, що фінансуються з бюджету ТГ на кінець 2023 р. становить 2, що відповідає рівню визначеного на початок року. По програмі «Багатопрофільна стаціонарна медична допомога населенню» на утримання

лікарні видатки у 2023 р. склали 6,1 млн грн, при плані із врахуванням змін 6,2 млн грн, що становить 98,5% до планових показників, затверджених на 2023 р. з урахуванням змін. По програмі «Первинна медична допомога населенню, що надається центрами первинної медичної (медико-санітарної) допомоги» за 2023 р. видатки по загальному фонду склали 2,4 млн грн, при плані 2,43 млн грн, що складає 96,8% до планових показників. По програмі «Інші програми та заходи у сфері охорони здоров'я» видатки профінансовано в обсязі 1,0 млн грн, або на 99,6% до планових показників і були спрямовані на фінансування: розвитку лікувально-профілактичної допомоги хворим нефрологічного профілю (774,0 тис. грн); забезпечення медикаментами пільгових категорій населення громади (260,0 тис. грн).

На соціальний захист та соціальне забезпечення з бюджету Старосинявської ТГ в 2023р. обсяг видатків склав 10,7 млн грн, або 5,5% загальної структури видатки, зокрема: по загальному фонду – 10,6 млн грн, або 95,5 % уточненого плану на рік; по спеціальному фонду – 0,07 млн грн (57,0 тис. грн – за рахунок платних послуг; 13,0 тис. грн – за рахунок благодійної допомоги). Фінансування проводилось за програмами: надання пільг окремим категоріям громадян із оплати послуг зв'язку - 0,9 тис. грн; компенсаційні виплати на пільговий проїзд автомобільним транспортом окремим категоріям громадян - 247,3 тис. грн; забезпечення соціальними послугами за місцем проживання громадян, які не здатні до самообслуговування у зв'язку з похилим віком, хворобою, інвалідністю – 5 млн 186,2 тис. грн, надання реабілітаційних послуг особам з інвалідністю та дітям з інвалідністю - 704,2 тис. грн, утримання та забезпечення діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді - 390,6 тис. грн, інші заходи та заклади молодіжної політики - 5,4 тис. грн, видатки, пов'язані з наданням підтримки ВПО та/або евакуйованим особам у зв'язку із введенням воєнного стану - 28,8 тис. грн, інші заходи у сфері соціального захисту і соціального забезпечення (зокрема програми «Турбота», діяльність ГО «Старосинявська спілка учасників АТО»,

присвоєння звання «Почесний громадянин Старосинявської громади») – 4,0 млн грн.

На підтримку та розвиток культури в 2023 р. з бюджету Старосинявської ТГ профінансовано видатки на 7,0 млн грн, що становить 3,6% видатків бюджету ТГ, зокрема: видатки по загальному фонду – 6,8 млн грн., або 99,8 % до уточненого плану на 2023 р.; по спеціальному фонду (за рахунок платних послуг) - 0,2 млн грн. На забезпечення діяльності бібліотек спрямовано 2,4 млн грн, палаців і будинків культури, клубів, центрів дозвілля – 3,6 млн грн тощо.

На фінансування ЖКГ в 2023 р. з бюджету Старосинявської ТГ спрямовано 4,2 млн грн, або 2,2% видатків бюджету ТГ, зокрема на програми забезпечення діяльності водопровідно-каналізаційного господарства - 12,3 тис. грн, забезпечення функціонування підприємств, установ та організацій, що виробляють, виконують та/або надають житлово-комунальні послуги - 500,0 тис. грн, організацію благоустрою населених пунктів – 3,6 млн грн.

На забезпечення економічної діяльності в громаді з бюджету Старосинявської ТГ виділено 0,6 млн грн, або 0,3% загального обсягу видатків, зокрема на здійснення заходів із землеустрою - 109,9 тис. грн, на розроблення містобудівної документації - 280,0 тис. грн, на утримання та розвиток автомобільних доріг та дорожньої інфраструктури за рахунок коштів місцевого бюджету - 147,4 тис. грн.

На іншу діяльність з бюджету Старосинявської ТГ спрямовано 2,8 млн грн, або 1,4% видатків бюджету ТГ, зокрема на заходи із запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха - 509,5 тис. грн по загальному фонду та 117,5 тис. грн по спеціальному фонду; на забезпечення діяльності місцевої та добровільної пожежної охорони – 1 млн 963,0 тис. грн, з яких по загальному фонду – 1 млн 844,4 тис. грн, по спеціальному фонду – 118,6 тис. грн.

З бюджету Старосинявської ТГ в 2023 р. профінансовано 5,9 млн міжбюджетних трансфертів, або 3% обсягу бюджету, зокрема субвенцію з

місцевого бюджету місцевим бюджетам – 1,1 млн грн (бюджету Високопільської ТГ Бериславського району Херсонської області на проведення будівельно-ремонтних робіт 1,0 млн грн; бюджету Крупецької ТГ Шепетівського району Хмельницької області на відновлення пошкоджених внаслідок російської агресії об'єктів інфраструктури – 200,0 тис. грн); субвенцію з місцевого бюджету державному бюджету на виконання програм соціально-економічного розвитку регіонів – 4,8 млн грн, з них по загальному фонду – 3,3 млн грн., по спеціальному – 1,5 млн грн (фінансування програм шефської допомоги ЗСУ, які розташовані на території Хмельницької області; підтримки військових частин Міністерства оборони України; профілактики правопорушень та боротьби зі злочинністю на території Старосинявської ТГ; охорони публічної безпеки та порядку; захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру; «Безпечна Громада»; забезпечення національної безпеки на території громади).

Залишки коштів на котлових рахунках Старосинявської ТГ станом на 01.01.2024 р. становили майже 13,0 млн грн, з них по загальному фонду - 11,3 млн грн, спеціального фонду - 1,7 млн грн, які були направлено на фінансування установ, заходів та програм, зокрема із фінансової підтримки національної безпеки та оборони.

Таким чином, аналіз фінансового забезпечення розвитку Старосинявської ОТГ в 2021-2023 р.р. показав, що в громаді забезпечено, в межах фінансових можливостей, оптимальний розподіл повноважень між органами виконавчої влади та ОМС та доступність та якість публічних послуг; акумульовано достатній обсяг матеріальних та фінансових ресурсів, забезпечено організаційні умови для виконання ОМС власних і делегованих повноважень. Досягнення такого результату дозволяє вирішувати більшість існуючих в громаді проблем, забезпечувати безпечні умови життя та максимально знижувати загрози.

3 Стратегічні орієнтири та напрями вдосконалення механізму управління фінансовою складовою безпечного розвитку Старосинявської територіальної громади

Формування політики безпеки громади та залучення до даного процесу населення за місцем проживання є «запорукою ефективного виконання державними та місцевими інституціями своїх функцій у сфері забезпечення правопорядку» [49].

Безпечною можна назвати таку громадою в якій її члени відчують відсутність ризиків та загроз, а також і захищеність своїх прав та інтересів. В умовах повномасштабного вторгнення росії в українських громадах актуалізуються питання про те, як досягнути максимального рівня безпеки і які рішення слід прийняти щоб покращити безпекову ситуацію.

Зарубіжний досвід свідчить, що розбудові громад, їх сталому розвитку і створенню безпечного середовища сприяють такі важливі умови:

- рішення місцевого значення приймаються на основі комплексного аналізу загроз із глибоким розумінням проблем та потреб жителів, які там проживають;

- правоохоронні органи та ОМС спроможні забезпечити правопорядок і публічну безпеку (створено ефективну систему моніторингу, попередження, реагування на загрози та їх прогнозування);

- територіальна громада взаємодіє із державними та місцевими інституціями, активно працює задля ефективного попередження й вирішення проблем безпеки;

- «існують і розвиваються інноваційні механізми обміну інформацією та взаємодії між різними суб'єктами у сфері безпеки» [49].

Сучасні підходи до забезпечення безпечного розвитку територіальних громад в умовах децент ралізації акцентують увагу на тих аспектах їх діяльності, які безпосередньо пов'язані з забезпеченням їх спроможності

акумулювання достатнього обсягу надходжень до бюджетів ТГ та цільового та ефективного фінансуванням видатків місцевих бюджетів. Таким чином, оцінка фінансової безпеки зосереджується, в першу чергу, на бюджеті територіальної громади і контролі за дисципліною виконання його надходжень і фінансування видаткової частини.

Оцінку фінансової спроможності Старосинявської ТГ в 2021-2023 роках проведемо за системою показників, визначених Методикою оцінювання рівня спроможності територіальних громад [29] з врахуванням адаптованої моделі 10-бального тесту Кена Брауна [30], що характеризують її основні соціально-економічні показники (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1 - Оцінка фінансової спроможності Старосинявської ТГ в 2021 та 2023 роках

Показник	2021 р.	2023 р.
Чисельність наявного населення станом на 01.01. поточного року, тис. чол	18,866	18,378
Площа, км ²	664,0	664,0
Доходи загального фонду на мешканця, грн	5024,0	6887,5
Видатки загального фонду на мешканця, грн	8230,0	10173,2
Видатки на утримання апарату управління на мешканця, грн	1449,7	1706,6
Капітальні видатки на 1 мешканця, грн	612,4	242,8
Рівень дотаційності бюджетів, %	8,9%	12,5%
Частка управлінських видатків, %	28,9%	24,8%
Частка бюджетних видатків на оплату праці, %	82,4%	74,5%
Частка капітальних видатків бюджету, %	6,9%	2,3%
Видатки на культуру, фізкультуру і спорт на мешканця, грн	445,9	507,0
Частка трансфертів у дохідній частині бюджету, %	40,9%	35,5%
Частка місцевих податків і зборів у дохідній частині загального фонду бюджету без трансфертів, %	31,3%	31,5%
Сума балів	4	4
Рівень спроможності	задовільний	задовільний

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що Старосинявська ТГ в 2021 та 2023 роках має задовільний рівень фінансової спроможності, зокрема:

- бюджет Старосинявська ТГ адаптований до умов воєнного стану та забезпечує реалізацію основних завдань, визначених бюджетною політикою;

- видаткова частина містить програми підтримки Сил оборони на державному та регіональному рівнях, ВПО та ліквідації наслідків збройної агресії росії;

- аналіз бюджетних показників до початку війни (2021р.) та другого року війни (2023р.) показав, що фінансова спроможність Старосинявської ТГ не зазнала суттєвих змін і залишається на «задовільному» рівні;

- за рахунок коштів державного бюджету забезпечується підтримка місцевих бюджетів для проведення критично важливих видатків;

- показники оцінки фінансової спроможності можуть бути враховані при розробленні при формуванні стратегічних напрямів та пріоритетів місцевої бюджетної політики, удосконаленні підходів щодо вирівнювання фінансової спроможності бюджетів ТГ, розбудові безпечних та комфортних для всіх мешканців територіальних громад.

Показники, що характеризують бюджетну безпеку Старосинявська ТГ, подано в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 - Динаміка індикаторів бюджетної безпеки Старосинявської ТГ в 2021- 2023 роках

Індикатор	Нормативне значення	Усього, тис. грн.			Значення показника по бюджету ТГ		
		2021 р.	2022 р.	2023 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Оборотний залишок бюджетних коштів	$\leq 2\%$ видатків загального фонду бюджету	50,0	50,0	50,0	0,03	0,0	0,0
Резервний фонд бюджету	$\leq 1\%$ видатків загального фонду бюджету	0,0	200,0	100,0	0,0	0,12	0,05

Слід відзначити, що в 2021-2023 році по бюджету не зафіксовано місцевого боргу та не передбачено коштів на місцеві гарантії для забезпечення виконання боргових зобов'язань суб'єктів господарювання. Оборотний залишок бюджетних коштів бюджету ТГ зберігався в досліджуваному періоді на рівні 50,0 тис грн, резервний фонд бюджету в 2022 році склав 200 тис. грн, в 2023 році – 100 тис. грн – що відповідає нормативним значенням, задекларованим у Бюджетному кодексі України. Тобто бюджетна безпека на рівні Старосинявської ТГ в 2021- 2023 роках забезпечена на задовільному рівні.

В контексті забезпечення фінансової спроможності Старосинявської ТГ, досягнення високої якості життя та стану гарантованої безпеки, збалансованого та узгодженого розвитку громади, ефективного використання природного потенціалу, збереження та захисту довкілля, а також із врахуванням стратегічних державних інтересів розроблено Стратегію розвитку громади [43], яка:

а) враховує базові напрями:

- зміну внутрішніх і зовнішніх умов, ризиків і загроз, що пов'язані з російською збройною агресією проти України, які мають безпосередній вплив як на розвиток самої ТГ, так і Хмельниччини та України загалом;

- зміну підходів щодо управління сталим розвитком та плануванням діяльності ТГ, що передбачає ефективне використання наявних ресурсів, розвиток людського капіталу, активну участь жителів громади у процесах планування та ухвалення рішень;

б) передбачає необхідність:

- розробки стратегічного документа досягнення громадою поставленої мети, що відповідає європейським стандартам;

- визначення стратегічних та операційних цілей розвитку Старосинявської ТГ із врахуванням здобутків реформи децентралізації , а також викликів та ризиків воєнного стану.

Враховуючи те, що Старосинявська ТГ – фінансово незалежна громада із «ефективним використанням природно-ресурсного потенціалу, громада з розвиненими сільським господарством та промисловістю, привабливими об'єктами «зеленого» та історико-культурного туризму, екологічно чиста територія, безпечна для проживання, успішними підприємцями, що створюють якісні робочі місця, сучасна комунальна та транспортна інфраструктура, налагоджена система поводження з ТПВ, привабливим інвестиційним кліматом, стійким ростом добробуту населення, духовно-патріотичний настрій якого спрямований на те, щоб бути господарями свого краю, творцями свого життєвого простору» [43], для формування стратегічних цілей та вибору пріоритетів було проаналізовано внутрішні та зовнішні чинники безпосереднього позитивного та негативного впливу на її функціонування та розвиток та складено Матрицю SWOT-аналізу (таблиця 3.3).

SWOT-аналіз Старосинявської ОТГ дозволив виокремити три стратегічні напрями концентрації зусиль громади, які включають амбітне бачення майбутнього соціально-економічного розвитку і в кожному з яких чітко визначено операційні цілі (таблиця 3.4):

- «економічний розвиток території» - використання наявного у громаді ресурсного потенціалу (земельних, водних, лісових і ін. ресурсів) з метою забезпечення її розвитку та досягнення фінансової стабільності. Для цього необхідно: впорядкувати містобудівну документацію, провести інвентаризацію ресурсів з метою формування привабливого інвестиційного клімату, створити сприятливе середовище для розвитку та забезпечення легкості ведення бізнесу. Громада має стати відкритою для залучення інвестицій в підприємства переробки та зберігання сільськогосподарської продукції, виробництва харчових продуктів. Крім того в громаді необхідно активно та ефективно використовувати туристичний потенціал (історичні пам'ятки, рекреаційні та природні об'єкти), формувати позитивний імідж та створювати брендові туристичні продукти і маршрути на основі унікальності

Таблиця 3.3 - Матриця SWOT-аналізу Старосинявської ТГ

СИЛЬНІ СТОРОНИ S (ВНУТРІШНІ)	СЛАБКІ СТОРОНИ W (ВНУТРІШНІ)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Вигідне географічне розташування (на незначній відстані від 2-х обласних центрів - Хмельницького та Вінниці). 2. Розвинені транспортні сполучення і перевезення завдяки проходженню автотранспортних шляхів загальнодержавного значення через територію громади. 3. Наявність сировиної бази, вільних промислових площ, трудових ресурсів для створення підприємств переробної промисловості на території громади. 4. Розвинена галузь сільського господарства з потужними агровиробниками, дрібними фермерами та одноосібниками. 5. Вагома частка малого і середнього бізнесу, сконцентрована в торгівлі та сільському господарстві. 6. Освідчена перспективна молодь. 7. Працездатне населення складає більше 1/2 населення громади. 8. Наявні родовища корисних копалин: піску, глини, граніту, жерстви тощо. 9. Екологічно чиста територія громади з наявними річками, ставками, рекреаційними зонами. 10. Збережені історико-культурні об'єкти, є можливість розвитку пізнавального світоглядного туризму. 11. Одні з найкращих в Хмельницькій області творчі колективи, що популяризують громаду в регіоні та в Україні. 12. Наявність громадських організацій, їх активна участь у розвитку громади. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Відсутність містобудівної документації – генеральних планів населених пунктів. 2. Погіршення демографічної ситуації: значний рівень безробіття, міграція працездатного населення. 3. Якість дорожнього покриття є низькою, особливо між селами та селищами. 4. Недостатня якість медичного обслуговування населення через дефіцит кадрів та відсутність сучасного медичного обладнання. 5. Матеріально - технічна та навчально-методична база закладів освіти потребує оновлення. 6. Застарілі інженерні мережі водопостачання та водовідведення, відсутня каналізаційна мережа, існує проблема очисних споруд в смт. Стара Синява 7. Забрудненість природних зон стихійними сміттєзвалищами, недосконала система збору й утилізації сміття. 8. Недостатня кількість облаштованих місць для масового відпочинку населення громади (зокрема майданчиків, парків, пляжів тощо). 9. Застаріла спортивна інфраструктура. 10. Збільшення випадків асоціальної (девіантної) поведінки серед жителів громади, особливо серед молоді. 11. Значна частка населення старшого віку та зменшення частки молоді в громаді.
МОЖЛИВОСТІ О (ЗОВНІШНІ)	ЗАГРОЗИ Т (ЗОВНІШНІ)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Поглиблення євроінтеграції, відкриття ринків, зростання попиту на с.г. продукцію стимулюватиме їх вирощування та переробку. 2. Розвиток підприємництва на базі наявних місцевих природних ресурсів (виготовлення цегли, щебеневої продукції, пелетів з відходів агропродукції тощо). 3. Участь в вітчизняних та міжнародних проєктах розвитку громад, залучення міжнародної матеріальної допомоги, коштів Фонду регіонального розвитку та держави для поліпшення стану інфраструктури громади. 4. Розвиток туризму оздоровчого, світоглядного та рекреаційного характеру. 5. Посилення фінансової підтримки громад в рамках реформи децентралізації. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Військовий стан в Україні, погіршення безпекової ситуації в регіоні та країні. 2. Згорання державних реформ та підтримки децентралізації. 3. Істотне зниження рівня життя населення, їх платоспроможного попиту через фінансову та економічну кризи, війну, знецінення національної грошової одиниці. 4. Нестабільність чинного законотворення, зокрема податкового, призводить до зростання тіньового підприємництва. 5. Неприятливий інвестиційний клімат, високий рівень корупції. 6. Перекладання державою на ОМС фінансування функцій соціального захисту населення. 7. Зростання цін на енергоносії – це додаткові бюджетні видатки. 8. Зростання екологічних та техногенних загроз та виникнення катастроф.

Джерело: складено за матеріалами [43]

та конкурентних переваг. Одночасно слід популяризувати унікальні продукти громади та інвестиційні можливості як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, проводити рекламу та оприлюднювати умови залучення інвестицій, формувати «імідж громади як території зі сприятливим інвестиційним кліматом та спроможною владою до плідної співпраці на паритетних умовах задля покращення рівня та якості життя населення» [43];

Таблиця 3.4 - Стратегічні напрями та операційні цілі розвитку Старосинявської ТГ

Стратегічні напрями	Операційні цілі
Економічний розвиток території	1. Підвищення конкурентоздатності громади: <ul style="list-style-type: none"> - використання ресурсного потенціалу для економічного розвитку території; - формування сприятливого інвестиційного клімату. 2. Розвиток бізнесу, зростання доходів домогосподарств: <ul style="list-style-type: none"> - ефективна діяльність селянських господарств; - розвиток малого та середнього підприємництва; - розвиток оздоровчого, світоглядного, зеленого та спортивного туризму
Розвиток інфраструктури та сфери комунальних послуг	1. Безперебійне безпечне функціонування та поліпшення якості об'єктів інфраструктури з метою підвищення стандартів життя населення: <ul style="list-style-type: none"> - доступність, безпечність та якість транспортного сполучення; - належне водопостачання та водовідведення; - благоустрій населених пунктів, спрямований на створення сприятливих для життєдіяльності людини умов. 2. Вдосконалення сфери надання та споживання житлово-комунальних послуг: <ul style="list-style-type: none"> - належна матеріально-технічна база для надання якісних комунальних послуг; - політика енергонезалежності та енергоефективності
Розвиток людського ресурсу громади	1. Якісна освіта, високий культурний рівень, патріотичне виховання молоді: <ul style="list-style-type: none"> - забезпечення надання освітніх послуг високої якості; - духовно-патріотичне та естетичне виховання молоді, формування активної громадської позиції. 2. Збереження людського капіталу: <ul style="list-style-type: none"> - якісне медичне обслуговування, створення сприятливого середовища та збільшення періоду активного способу життя громадян; - належний соціальний захист населення, яке потребують державної підтримки; - створення безпечного середовища для проживання та захист громадян; 3. Активна громада та довіра до влади: <ul style="list-style-type: none"> - ефективний зв'язок між владою та громадянами; - підтримка громадської активності та формування громадянської позиції

Джерело: складено за матеріалами [43]

- «розвиток інфраструктури та сфери комунальних послуг» - підвищення якості життя громадян, зменшення негативних соціальних та демографічних наслідків, розвиток потенціалу для залучення інвестицій. Розвиток інфраструктури Старосинявської ТГ передбачає розвиток транспорту, ЖКГ, енергетики, рекреаційної системи та екології, проведення оптимізації мережі бюджетних закладів та соціальних установ, створення умов для надання якісних послуг населенню. Важливе значення також має створення дієвого та прозорого механізму стимулювання бізнес-ідей та ініціатив розвитку територіальної громади, що дозволить громадянам відчувати себе рівноправними учасниками громади, від яких також залежить загальний розвиток ТГ;

- «розвиток людського ресурсу громади» - розвиток людського потенціалу, здатного приймати активну участь в управлінні територією, поліпшенні освітнього та культурного рівня життя, збереження духовних джерел та ідентичності. Найважливішими факторами розвитку людського ресурсу є здоров'я жителів, доступність та якість освіти, високий дохід громадян, умови праці, проживання і відпочинку. Тому забезпечення якісної освіти, медицини, соціальної підтримки та обслуговування незахищених верств населення, стимулювання до здорового способу життя, естетичного та культурного виховання і розвитку молоді є важливими факторами, які формують самосвідомість людського потенціалу громади, від якого залежить майбутній розвиток.

Механізм забезпечення фінансової безпеки ТГ - це сукупність принципів, методів, інструментів, важелів та інформаційно-аналітичного забезпечення, які виступають основою для розробки самостійної фінансової політики, що спрямована на захист від можливих загроз і ризиків, забезпечення фінансової спроможності та автономії, функціонування громади в умовах війни та подальшого її відновлення та розвитку в повоєнний період.

На стан безпечного розвитку ТГ впливають внутрішні та зовнішні ризики, виклики і загрози, основними серед яких є війна, руйнування місцевої

економіки та інфраструктури, закриття бюджетоутворюючих підприємств чи їх релокація в більш безпечні регіони, зростання кількості ВПО, шахрайські схеми з бюджетними коштами як на рівні ТГ, так і на рівні держави, ухилення від сплати податків і зборів, зокрема й місцевих, кібератаки тощо. «ТГ характеризуються власними особливостями і специфікою функціонування, диспропорціями в соціально-економічному становищі що обумовлює складність в розробленні уніфікованої методики оцінювання рівня їх фінансової безпеки, особливо в умовах війни, коли доступ до збору і аналізу достовірних статистичних даних обмежений» [26].

В умовах воєнного стану механізм забезпечення фінансової безпеки ТГ має акцентувати увагу на захисті інтересів органів державної влади, ОМС, мешканців громад, представників місцевого бізнесу, кредиторів, інвесторів та партнерів. Враховуючи це, структурна модель механізму забезпечення фінансової безпеки ТГ має включати наступні складові (принципи, методи, інструменти, важелі та інформаційно-аналітичне забезпечення тощо), наведені на рисунку 3.1.

Охарактеризуємо основні складові механізму забезпечення фінансової безпеки ТГ, які повинні формуватися зважаючи на об'єкт управління, фінансові інтереси суб'єктів та враховувати принципи управління фінансовою безпекою.

Об'єкт управління в контексті забезпечення фінансової складової безпечного розвитку ТГ є фінансові ресурси (бюджетні; інвестиційні; кредитні; грантові) та фінансові відносини, які формуються, функціонують та розвиваються на макро- та мікроінституційному рівнях в контексті побудови нової моделі місцевого самоврядування, виконання покладених на ОМС функцій і завдань з управління місцевими фінансами.

Суб'єктами управління безпечним розвитком ТГ є органи місцевого самоврядування та державної влади, які мобілізують, розподіляють та використовують фінансові ресурси, проводять їх постійний моніторинг, виявляють ризики та виклики, в оперативному режимі приймають

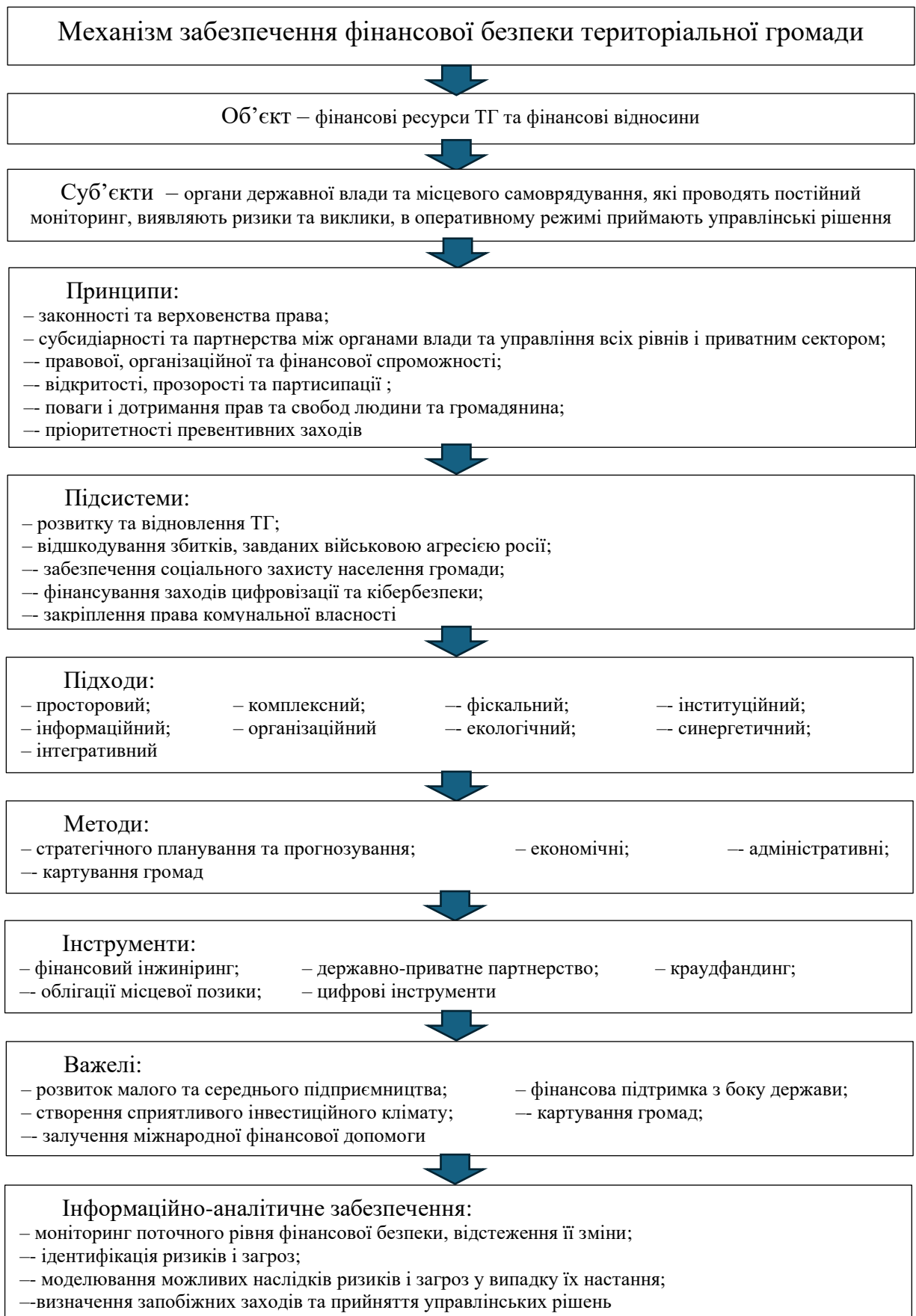

Рисунок 3.1 – Механізм забезпечення фінансової безпеки територіальної громади

Джерело: побудовано за матеріалами [26, 37, 45, 48]

управлінські рішення щодо акумуляції достатнього обсягу фінансових ресурсів та забезпечення фінансової спроможності громад.

До принципів забезпечення фінансової безпеки ТГ віднесено ті, що існують об'єктивно як економічні закономірності, а також виробляються суб'єктами управління для досягнення і захисту фінансових інтересів громади.

Серед них принципи:

- законності та верховенства права;
- субсидіарності та партнерства між органами влади та управління всіх рівнів і приватним сектором;
- правової, організаційної та фінансової спроможності;
- відкритості, прозорості та партисипації ;
- поваги і дотримання прав та свобод людини та громадянина;
- пріоритетності превентивних заходів.

Підсистемами механізму, які набувають особливої актуальності в умовах воєнного стану виступають: розвитку та відновлення ТГ; відшкодування збитків, завданих військовою агресією росії; забезпечення соціального захисту населення громади; фінансування заходів цифровізації та кібербезпеки; закріплення права комунальної власності. Вони потребують запровадження сучасних інструментів управління, а також ресурсів для їх реалізації.

Забезпечення ефективності механізмів відновлення ТГ та відшкодування збитків, завданих військовою агресією, «потребує впровадження новітніх інструментів управління проектами відбудови, а також ресурсами, виділеними на їх реалізацію. Одним із таких інструментів є цифрова екосистема для підзвітного управління відновленням (DREAM), створена на державному рівні для забезпечення прозорості процесів відбудови, підзвітності використання виділених коштів, мінімізації корупційних ризиків, допомоги ТГ в залученні внутрішніх та іноземних інвестицій» [26]. Механізм відновлення ТГ за рахунок відшкодування збитків

росією має базуватися на спільній взаємодії органів державної, ОМС та інвесторів.

Зниження рівня та якості життя населення, зростання безробіття, погіршення демографічної ситуації, старіння нації – це той неповний перелік факторів, які мають негативний вплив на забезпечення належного рівня фінансової безпеки ТГ. А тому існує необхідність у реалізації дієвого механізму забезпечення соціального захисту як постійних мешканців ТГ, так і можливості прийняття ВПО, надання їм широкого спектру соціальних послуг і фінансової підтримки. Зниження обсягів витрат на соціальний захист жителів громади можливо забезпечити через стимулювання та підтримку розвитку малого та середнього бізнесу, створення нових робочих місць, розробку програм інтеграції та соціалізації ВПО у громадах.

За умов цифровізації та поширення електронних технологій зростають загрози кібератак, а тому актуалізується питання забезпечення фінансової безпеки ТГ та швидкого реагування на загрози кібератак та їх попередження, що вимагає від ОМС запровадження інноваційних рішень, що спрямовані на забезпечення кібербезпеки ТГ.

Забезпечення безпечного розвитку громад «можливе лише за умови системного підходу до їх просторового розвитку, який передбачає обґрунтованими критеріями поділу територій, соціально-економічного розвитку на основі децентралізації влади та фінансового забезпечення делегованих повноважень, чіткого розмежування функцій за різними рівнями влади» [14], використання запропонованих методів, принципів, важелів та інформаційно-аналітичного забезпечення розвитку територіальних громад в умовах цифровізації економіки і війни та подальшого їх відновлення та в повоєнний період.

Висновки

У магістерській дипломній роботі подано варіант вирішення наукового завдання щодо фінансових аспектів управління безпечним розвитком територіальних громад за матеріалами управління фінансів виконавчого комітету Старосинявської селищної ради Хмельницького району Хмельницької області.

Територіальні громади як базовий елементи національної економіки відіграють визначальну роль в економічному розвитку країни, є основою для реалізації місцевих ініціатив, розвитку підприємництва, створення нових робочих місць, залучення інвестицій. Ключовим фактором сталого розвитку громади є налагоджена взаємодія між владою та ОМС, бізнесом, громадськістю та іншими зацікавленими сторонами.

Фінансова безпека територіальної громади, як складна структура різноманітних елементів, включає відповідні напрями безпеки в різних сферах фінансової діяльності, зокрема: податкову, бюджетну, боргову, інвестиційну, банківську, фінансових послуг небанківського характеру, валютну, грошово-кредитну безпеки.

Проведене нами дослідження концептуальних засад та політики управління фінансовою складовою безпечного розвитку територіальних громад дозволило сформулювати функціональну складову їх сучасного стану розвитку, яку пропонується розділяти за системою цілей (політичні, фінансово-економічні, соціально-культурні, демографічні, безпекові) і завданнями публічного управління. Нами встановлено, що стратегічні орієнтири політики фінансової безпеки ТГ, відповідають передовим світовим практикам, дозволяють оцінити фінансову спроможність, автономію та реальний стан захищеності громади від внутрішніх і зовнішніх викликів та ризиків, рівень безпеки і на цій основі прийняти управлінські рішення щодо

формування достатнього обсягу фінансових ресурсів для належного виконання функцій ОМС на рівні громади.

Повномасштабне вторгнення росії на територію України в лютому 2022 року перекреслило досягнуті здобутки в розвитку громад, посилило територіальні диспропорції і проблеми управління, що спричинило значні економічні втрати як для України, так і в світовому масштабі. Негативні наслідки війни привели до руйнування інфраструктури громад, зупинки роботи підприємств чи взагалі закриття бізнесу, міграції населення, що потребує значних фінансових ресурсів для її відновлення економіки територій та подолання отриманих втрат.

Однак за таких складних умов функціонування територіальні громади показали свою виняткову стійкість. Результати аналізу фінансових показників діяльності ТГ дозволяють зробити висновки про те, що місцеві бюджети швидко адаптувалися до умов воєнного стану та забезпечують реалізацію основних завдань бюджетної політики, зокрема щодо фінансування видатків на підтримку Сил оборони, внутрішньо переміщених осіб, ліквідації наслідків збройної агресії росії; показники фінансової спроможності та стійкості місцевих бюджетів дозволяють стверджувати, що їх переважна більшість мають високий, достатній і задовільний рівень, а держава забезпечує фінансову підтримку місцевих бюджетів під час проведення ними критично важливих видатків.

Аналіз фінансування розвитку Старосинявської ОТГ в 2021-2023 р.р. показав, що в громаді забезпечено оптимальний розподіл повноважень між органами виконавчої влади та ОМС, доступність та якість публічних послуг, акумульовано достатній обсяг матеріальних та фінансових ресурсів, а також забезпечено організаційні умови для виконання ОМС власних і делегованих повноважень. Досягнення такого фінансового результату в громаді дозволяє вирішувати більшість існуючих проблем, забезпечувати безпечні умови життя та максимально знижувати ризики і загрози.

В контексті визначення стратегічних орієнтирів та напрямів вдосконалення механізму управління фінансовою складовою безпечного розвитку Старосинявської територіальної громади нами проведено оцінку її фінансової спроможності в 2021-2023 роках за системою основних соціально-економічні показники, які вказують на задовільний рівень її фінансової спроможності. Бюджетна безпека на рівні Старосинявської ТГ в 2021- 2023 роках відповідає індикативним показникам, задекларованим у Бюджетному кодексі. SWOT-аналіз Старосинявської ОТГ дозволив виокремити три стратегічні напрями її подальшого розвитку, серед яких економічний розвиток території, розвиток інфраструктури та сфери комунальних послуг, розвиток людського ресурсу громади.

З метою подолання проблем та негативних наслідків війни, забезпечення ефективного управління безпечним розвитком ТГ, нами запропоновано механізм управління фінансовою складовою безпечного розвитку територіальної громади, який поєднує в систему принципи, методи, інструменти, важелі та інформаційно-аналітичне забезпечення як складові, які здатні мінімізувати ризики і загрози в умовах цифровізації економіки та війни, забезпечити функціонування ТГ та подальше їх відновлення та розвиток в повоєнний період.

Список використаної літератури

1. Бак Н. Фінансова безпека територіальних громад в Україні: сутність, структурні складові, загрози / Н. Бак // Світ фінансів . – 2019. - №1(58). - С. 98-110.
2. Безпека сталого розвитку регіонів та територіальних громад України на засадах інклюзивного зростання [Текст] : монографія / Наталія Володимирівна Павліха, Ірина Олександрівна Цимбалюк, Наталія Леонідівна Хомюк, Максим Володимирович Войчук, Анастасія Юріївна Савчук, Владислав Вікторович Коломечюк, Сергій Миколайович Цимбалюк. – Луцьк: Вежа-Друк. – 2022.
3. Бенч Л. Я., Самчук А. А., Давидюк А. С. Ринок муніципальних облігацій в Україні: практика та проблематика / Л. Я. Бенч, А. А. Самчук, А. С. Давидюк // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2020. - № 3. – С. 323-328.
4. Боднар Т., Спірюгов Д. Фінансове забезпечення комунальних підприємств в системі місцевих фінансів / Т. Боднар, Д. Спірюгов // Modeling the development of the economic systems. – 2024. - № 2. – С. 150–158. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-12-19> (дата звернення: 15.11.2024)
5. Бондарчук Т. Г. Місцеві бюджети в контексті вирішення завдань воєнного часу та забезпечення відновлення економіки територій / Т. Г. Бондарчук // Ефективна економіка. - 2024. - №10. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/4821/4863> (дата звернення: 01.12.2024)
6. Бугіль С. Я. Фінансова стійкість та безпека місцевих бюджетів в умовах обмеженості фінансових ресурсів / С. Я. Бугіль // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. - 2016. - Вип. 1. - С. 55-60.
7. Бюджетна декларація на 2022-2024 роки. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://surl.li/ztdcbq> (дата звернення: 03.12.2024)

8. Бюджетний кодекс України: Закон від 08.07.2010 р. № 2456-VI. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 01.11.2024)

9. Дем'янчук О. І. Формування та реалізація фінансового потенціалу збалансованого розвитку адміністративно-територіальних одиниць України: монографія. Острог, 2019. 408 с.

10. Державний веб-портал бюджету для громадян. Офіційний сайт. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 03.12.2024)

11. Децентралізація в Україні. Офіційний сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/> (дата звернення: 03.12.2024)

12. Жук П. В., Сірик З. О. Інвестиційний потенціал територіальних громад: суть поняття та питання управління / П. В. Жук, З. О. Сірик // Регіональна економіка. – 2017. - №2. - С. 16-22.

13. Закупівлі у громадах. Посібник для розпорядників бюджетних коштів. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://decentralization.ua/uploads/library/file/411/posibnik_zakupivli_DOBRE_WEV_final.pdf (дата звернення: 11.11.2024)

14. Іванов Ю. Б., Іванова О. Ю. Методичний підхід до вибору напрямів просторового розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації та воєнного стану / Ю. Б. Іванов, О. Ю. Іванова // Бізнесінформ. – 2022. - №7. С. 67-73. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://surl.li/ltohis> (дата звернення: 11.12.2024)

15. Індекс безпеки в Україні. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://eba.com.ua/indeks-bezpeky-v-ukrayini/> (дата звернення: 16.11.2024)

16. Кириленко О., Малиняк Б., Письменний В., Горин В. та ін. Управління фінансами територіальних громад: теорія і практика ; за заг. ред. О. Кириленко. Тернопіль: Економічна думка, 2019. 280 с.

17. Ковалів М.В., Крикавська І.В. Територіальна громада як носій функцій місцевого самоврядування / М.В. Ковалів, І.В. Крикавська //

Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. – 2018. – Випуск 2, Том 1. – С. 155-158.

18. Кондратенко Н., Величко В., Троян В. Аналіз стану та особливості розвитку територіальних громад в Україні / Н. Кондратенко, В. Величко, В.Троян // Економіка та суспільство - 2024. - №60. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-135> (дата звернення: 15.10.2024)

19. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996р.

20. Марченко О. М., Пушак Я. Я., Ревак І. О. Фінансова безпека держави: навч. посібник. Львів, 2020. 356 с.

21. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://mof.gov.ua/> (дата звернення: 03.12.2024)

22. Мунько, А. Ю. Фінансова безпека територіальних громад: генеза та розвиток теоретичної бази / А. Ю. Мунько // Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування. - 2022. - № 4. С. 47-57. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2022.4.6> (дата звернення: 05.12.2024)

23. Національна стратегія доходів до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 р. № 1218-р. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716 (дата звернення: 25.11.2024)

24. Оцінка фінансової спроможності територіальних громад за підсумками 2023 року . - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://decentralization.ua/news/17881> (дата звернення: 05.12.2024)

25. Оцінювання фінансової спроможності територіальних громад: оновлені підходи. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://pravo.org.ua/blogs/otsinyuvannya-finansovoyi-spromozhnosti-terytorialnyh-gromad-onovleni-pidhody/> (дата звернення: 29.11.2024)

26. Парубець О., Дуброва Ю. Реформування механізму забезпечення фінансової безпеки територіальних громад України в умовах воєнного стану / О. Парубець, Ю. Дуброва // Економіка та суспільство. – 2024. - №67. - . - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-163> (дата звернення: 09.12.2024)

27. Патинська М. М. Формування категорії «сталій розвиток територіальних громад» в умовах євроінтеграційної перспективи / М.М.Патинська. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/99f58b8c-5be5-424f-b472-f29c1c885b70/content> (дата звернення: 16.11.2024)

28. Положення про Управління фінансів виконавчого комітету Старосинявської селищної ради. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://rada.info/upload/users_files/04402824/docs/c7b4287f07c916ad2cf60af91e88317a.pdf (дата звернення: 16.09.2024)

29. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.2015р. №214 (в редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 24.01.2020р. №34). – [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.12.2024)

30. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (дата звернення: 29.11.2024)

31. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 29.11.2024)

32. Про національну безпеку: Закон від 21.06.2018р. № 2469-VIII. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 28.11.2024)

33. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019р. №722/2019. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825> (дата звернення: 01.12.2024)

34. Пронько Л. М. Соціальна політика об'єднаних територіальних громад як засіб відтворення людського капіталу сільських територій / Л. М. Пронько // Економічний дискурс. - 2022. - Випуск 1–2. - С. 74–82.

35. Пронько Л., Затайдух К., Чорний Я. Економічний розвиток територіальних громад: сутність, особливості та стратегічні перспективи / Л. Пронько, К. Затайдух, Я. Чорний // Економіка та суспільство. - 2024. - №59. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-65> (дата звернення: 14.11.2024)

36. Реформа децентралізації Дорожня карта. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://mtu.gov.ua/content/reforma-decentralizacii-dorozhnya-karta.html> (дата звернення: 18.11.2024)

37. Руденко В. С., Форкун І. В. Фінансове забезпечення розвитку територіальних громад в умовах децентралізації та воєнного стану. Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика : збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених / ред. кол.: Н. А. Хрущ, Р. С. Квасницька, І. В. Форкун та ін. (відп. ред. Н. А. Хрущ). – Хмельницький : ХНУ, 2023. – 145 с. - С.77-80. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://fbss.khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/9/zbirnyk-2023.pdf> (дата звернення: 18.11.2024)

38. Сталий розвиток. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA (дата звернення: 21.11.2024)

39. Старосинявська селищна рада. Офіційний сайт. URL: <https://starosynjavska-gromada.gov.ua/> (дата звернення: 10.09.2024)
40. Стащук О., Жук М. Фінансова безпека територіальних громад, як ключовий фактор забезпечення їх сталого розвитку / О. Стащук, М. Жук // Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2021. - №3. – 54-60.
41. Сторонянська І., Патицька Х., Дуб А. Місцевий економічний розвиток у територіальних громадах: антикризові інструменти у воєнний і післявоєнний період. Посібник для органів місцевого самоврядування. – Львів. – 2022. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://decentralization.ua/uploads/library/file/838/LED.pdf> (дата звернення: 22.11.2024)
42. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.12.2021р. № 1805-р. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 03.12.2024)
43. Стратегія розвитку Старосинявської селищної об'єднаної територіальної громади на 2021-2025 роки. URL: https://rada.info/upload/users_files/04402824/docs/8d2ce89101c8b8179e35f7402f814a3d.pdf (дата звернення: 10.09.2024)
44. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Ратифіковано Законом №1678-VII від 16.09.2014. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 20.11.2024)
45. Форкун І., Руденко В. Фінансове забезпечення розвитку територіальних громад в умовах децентралізації. Actual problems of modern science. Monograph: edited by Matiukh S., Musial J., Polishchuk O., Masko M. – Bydgoszcz: Kazimierz Wielki University, 2024. 1078 p. P. 169-180. -

[Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://elar.khmnu.edu.ua/items/911a355a-8e6f-4fcc-81c0-7f8f3b70568f> (дата звернення: 15.11.2024)

46. Формування критеріїв та методики оцінювання спроможності територіальних громад (аналітичне дослідження). - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://surl.li/ksdjkc> (дата звернення: 28.11.2024)

47. Фурман І., Камінний Д. Особливості розвитку територіальних громад в умовах військового стану / І. Фурман, Д. Камінний // Цифрова економіка та економічна безпека. - 2023. - №9. - С. 119-126. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/dees.9-19> (дата звернення: 23.11.2024)

48. Цілі сталого розвитку. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/> (дата звернення: 25.11.2024)

49. Шадська У. Безпека громади: пошук спільних рішень: посібник / У. Шадська. – Київ: за фінансової підтримки програмної ініціативи «Права людини і правосуддя» Міжнародного фонду «Відродження». – 2022. – С. 147. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://ecpl.com.ua/wp-content/uploads/2018/10/Bezpeka_Hromad.pdf (дата звернення: 05.12.2024)

50. Ярошенко І.В. Сутність і види територіальної громади: аналіз теоретичних аспектів / І.В.Ярошенко // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2021. - № 7. - С.134-145.

51. Dumin P. The role and place of a territorial community in the system of local self-government of Ukraine / P.Dumin // Bulletin of Lviv National Environmental University. Series «AIC Economics». - 2024. - № 31. – P. 170–175. - [Electronic resource] - Mode of access: <https://doi.org/10.31734/economics2024.31.024> (date of application: 03.11.2024)

52. The Principles of Public Administration, OECD Publishing, Paris. - 2017. - 105 p. - [Electronic resource] - Mode of access: http://www.sigmaxweb.org/publications/Principles-of-Public-Administration_Edition2017_ENG.pdf (date of application: 23.11.2024)

ДОДАТКИ